

SENIORZY OBSZARU
LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA STOWARZYSZENIA
TURKOWSKA UNIA ROZWOJU – T.U.R.
WOBEC JAKOŚCI ŻYCIA, SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ
I INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

Raport z badań jakościowych

Wojciech Jagodziński
Magdalena Ciołek
Agnieszka Banasiak

Turek, Październik 2016

Spis treści

Wprowadzenie	3
Nota metodologiczna	3
Przedmiot badań.....	3
Zakres terytorialny badań.....	3
Metoda badawcza	4
Prezentacja danych na wykresach	4
Jakość i warunki życia	5
Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne	12
Udział w wyborach	14
Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne	14
Instytucje i usługi publiczne – kontakt i ocena.....	15
Projektowanie usług publicznych dla seniorów.....	17
Źródła inspiracji rozwiązań i dopasowania ofert usług publicznych dla seniorów	19
Podsumowanie kluczowych obserwacji w układzie gmin.....	24
I Gmina Brudzew	24
II Gmina Dobra.....	26
III Gmina Goszczanów.....	28
IV Gmina Kościelec	30
V Gmina Kawęczyn	32
VI Gmina Malanów	33
VII Gmina Przykona	34
VIII Gmina Turek.....	36
IX Gmina Władysławów	37
Aneks	40
Scenariusz wywiadu IDI	40
Karta podsumowania wywiadu IDI	42
Kilka słów o projekcie	43

Wprowadzenie

Prezentowany raport pt. „Seniorzy obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. wobec jakości życia, społeczności lokalnej i instytucji publicznych” powstał w oparciu o jakościowe badania terenowe prowadzone w okresie września i października 2016 na terenie 9 gmin członkowskich LGD. Jego celem jest diagnoza i ocena sytuacji seniorów, rozumianych, jako osoby w wieku 65+, która pozwoli na dokładniejsze dopasowanie działań zapisanych w Lokalnej Strategii Działania na lata 2016-2023¹, a w rezultacie poprawę jakości ich życia w wymiarze subiektywny, jak i obiektywnym.

Nota metodologiczna

Przedmiot badań

Główny problem badawczy dotyczy tego, jak przedstawiają się warunki i jakość życia seniorów 65+ z obszaru LGD. W badaniach dużo uwagi poświęcono relacji między sytuacją rodzinno-mieszkaniową, a postawami wobec życia, społeczności lokalnej, uczestnictwa w kulturze, ekologii oraz instytucji publicznych.

Zakres terytorialny badań

Obszar LGD objęty badaniami to dziewięć sąsiadujących ze sobą gmin, osiem gmin Województwa Wielkopolskiego, w tym siedem Powiatu Tureckiego i jedna Powiatu Kolskiego a także jedna gmina Województwa Łódzkiego, Powiatu Sieradzkiego – Gmina Goszczanów. Jedynie Gmina Dobra jest gminą miejsko-wiejską, pozostałe gminy to gminy wiejskie. Jest to również gmina o największej ilości miejscowości podstawowych (36). Gmina Malanów posiada najmniejszą ilość miejscowości podstawowych (20).

¹ LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ (LSR) TURKOWSKIEJ UNII ROZWOJU - T.U.R. 2016-2023, Turek.

Metoda badawcza

Badania miały charakter jakościowy, co jest związane z poszukiwaniem odpowiedzi na pytania „Jak?” i „Dlaczego?” tak się dzieje, „Z czego wynikają konkretne postawy i problemy?”. Innymi słowy postawiono na dogłębne zrozumienie sytuacji i motywów seniorów, zamiast na ilościowe i szczegółowe określanie natężenia problemów. Pozwoliło to na dojście do istotnych obserwacji ukrytych do tej pory pod powierzchnią łatwo dostrzegalnych zachowań i nie do końca zawsze trafnych interpretacji.

W fazie badań terenowych posłużono się techniką indywidualnego wywiadu pogłębionego IDI (ang. Individual in Depth Interview) o charakterze na wpół ustrukturyzowanym. Oznacza to, że scenariusz takiego wywiadu składał się z szeregu zagadnień i przyporządkowanych im pytań oraz dyspozycji do pogłębiania – uzyskiwania dodatkowej wiedzy, interpretacji samych badanych i przykładów z życia. Procedura badawcza zakładała także możliwość dodatkowej eksploracji interesujących wątków, o ile uzyskane informacje wiązały się z tematyką i celami prowadzonego projektu. Po wywiadzie badacze uzupełniali notatki i wypełniali kartę analizy wywiadu, będącą swego rodzaju podsumowaniem najważniejszych wniosków i obserwacji po każdym wywiadzie pogrupowanych w bloki tematyczne.

Wywiady prowadzili przeszkoleni badacze rekrutowani spośród lokalnych aktywistów i społeczników działających w stowarzyszeniach, klubach seniora oraz kołach gospodyń wiejskich. Zaproponowana formuła badania w postaci „spotkania przy kawie” pozwoliła na wypracowanie atmosfery zaufania i otwartości, tak ważnych przy badaniach zwłaszcza osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, czy po prostu osób starszych, stosunkowo silniej narażonych na oszustwa czy wykorzystanie przez osoby z zewnątrz.

Zrealizowana próba badawcza objęła 90 wywiadów (po 10 w każdej gminie) w oparciu o tzw. dobór celowy – badacze na bazie sieci kontaktów i rekomendacji od respondentów docierali do osób o zróżnicowanej sytuacji życiowej, jako wypadkowej statusu materialnego, sytuacji mieszkaniowej oraz postaw wobec udziału w życiu kulturalnym i społeczności lokalnej. Wartością dodaną projektu było zwłaszcza dotarcie m.in. do osób zdecydowanie mało aktywnych i nieufnych, przez co ich opinie bywają niekiedy nieujawniane w typowych badaniach sondażowych.

Prezentacja danych na wykresach

Prezentowany raport powstał na bazie badań jakościowych, stąd prezentowane w części podsumowującej wykresy mają charakter jedynie poglądowy i odnoszą się do liczebności wskazań wielokrotnych, a nie procentów.

Główne wnioski

Podsumowując główne wnioski warto wspomnieć, że rzeczywistość seniorów na terenach objętych badaniem bywa, podobnie jak i w skali kraju, bardzo zróżnicowana. Świat niektórych z nich koncentruje

się na niekoniecznie zawsze łatwym, ale korzystaniu z jesieni życia, inni przeżywają problemy, a niekiedy nawet prawdziwe tragedie w samotności, choć stosunkowo rzadziej i w inny sposób niż osoby starsze na terenach silnie zurbanizowanych. Także te badania seniorów pokazały, że włączanie tej kategorii osób pomiędzy dwa skrajne stereotypy – „wesołego staruszka” i „biednego, niedołęznego starca” jest radykalnym i fałszywym uproszczeniem.

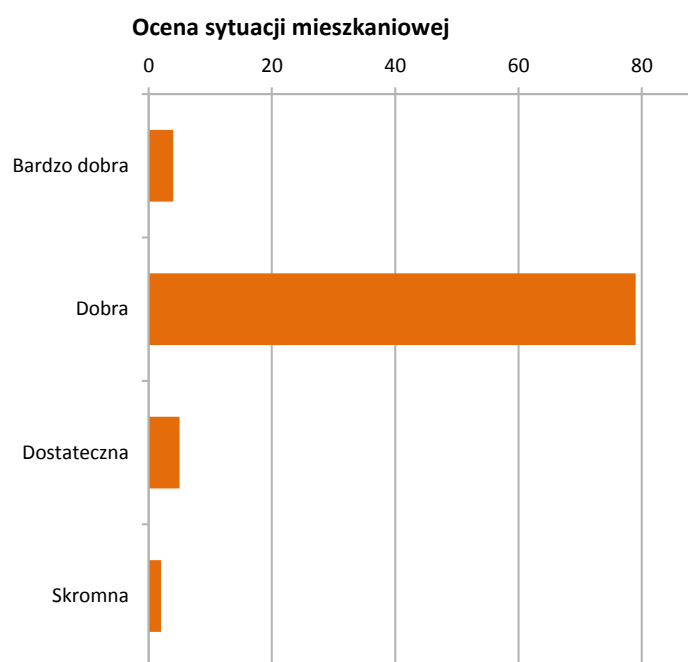
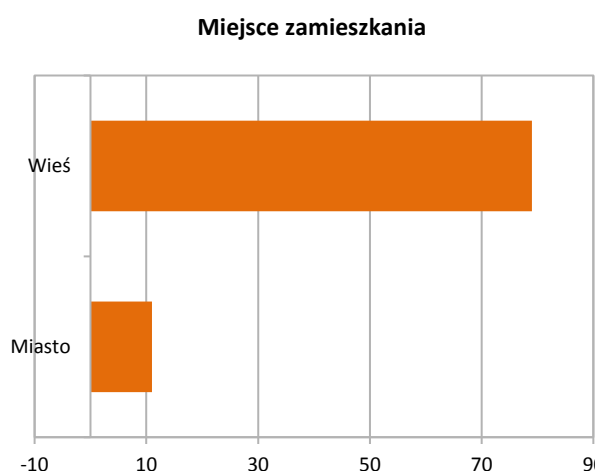
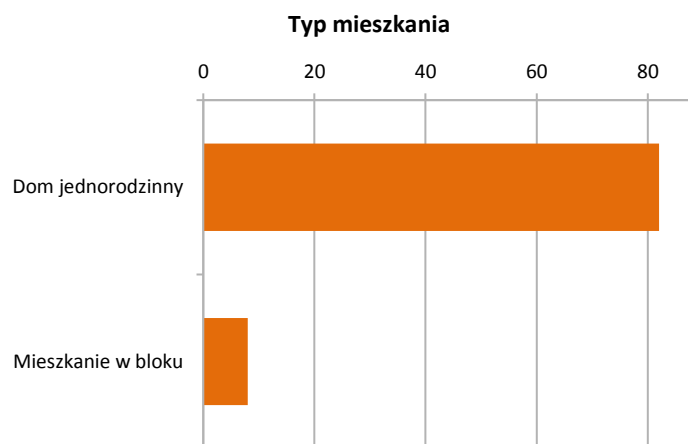
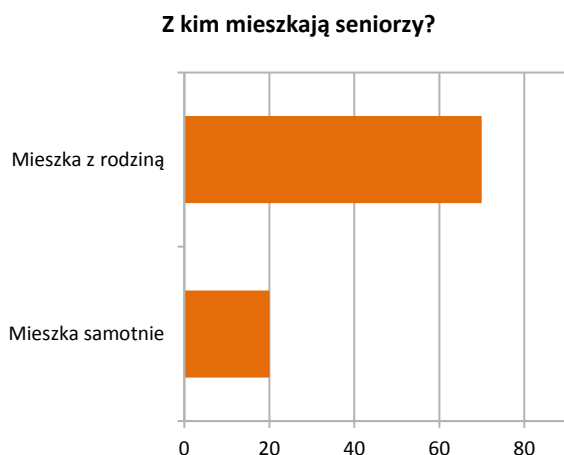
Postrzegana jakość życia, choć zależy od bardzo wielu czynników, to w odniesieniu do terenu badań można powiedzieć, że jednymi z najważniejszych, o ile nie kluczowymi okazują się stan zdrowia i relacje z rodziną. Nie chodzi jedynie o to, że determinują one ogólny dobrostan psychofizyczny, ale i w dużej mierze określają rolę czy relacje z najbliższymi, czy też możliwość podejmowania kontaktu z innymi ludźmi oraz aktywność – zwłaszcza w obliczu barier komunikacyjnych poza miastem. W tym kontekście należy pamiętać o niewypowiedzianym wprost, bardzo ważnym dla seniorów - poczuciu własnej godności, związanym ze względną niezależnością i samodzielnością. Na terenach wiejskich nabiera ono szczególnego znaczenia, jest trudniejsze do osiągnięcia.

Zrozumiały wydaje się prymat zdrowia w hierarchii wartości, stąd atencja poświęcana usługom publicznym w obszarze służby zdrowia i tym bardziej boleśnie odczuwana nieadekwatność lokalnej oferty w większości gmin do potrzeb, np.: w obszarze usług specjalistycznych.

Jakość i warunki życia

Warunki mieszkaniowe

Większość z badanych seniorów ma relatywnie dobre warunki mieszkaniowe. Większość z nich mieszka z rodziną (dzieci, wnuki, ewentualnie rodzice). Zdecydowana mniejszość mieszka samotnie. Respondenci są zadowoleni z relacji z sąsiadami. O ile jednak dobre warunki mieszkaniowe rozumiane jako dostępna powierzchnia użytkowa w przeliczeniu na mieszkańca gospodarstwa domowego i standard lokalu można było w większości przypadków uznać za mieszczące się w normie lub dobre, to paradoksalnie powodują one niekiedy większą uciążliwość życia codziennego. Chodzi w tym przypadku o zbyt duży metraż w stosunku do liczby osób zamieszkujących i konieczność utrzymania czystości, opłat oraz ponoszenia kosztów remontów. W przypadku, gdy senior zostaje sam, problem narasta. Zaobserwowano zarazem w rozmowach niechęć do zmiany tego stanu rzeczy, czy przeprowadzania się do mniejszych lokali. Wiejski charakter większej części terenu objętego badaniem powoduje, że w naturalny sposób spora część badanych seniorów mieszka w gospodarstwach, w których rodzina oczekuje od nich pomocy i zaangażowania w pracę na miarę (zazwyczaj) ich sił.

N=90

Wartości życiowe

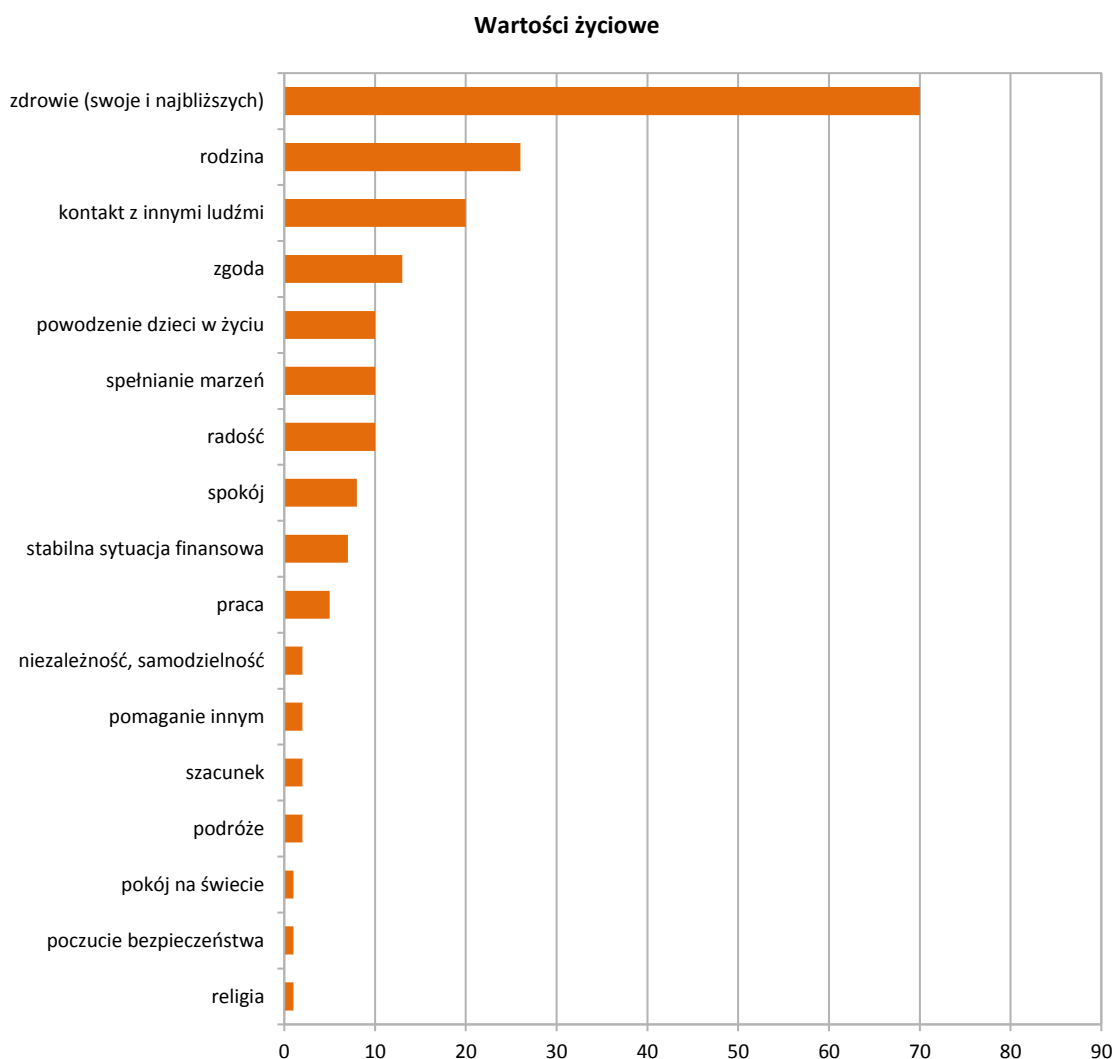
Po analizie wywiadów można zdecydowanie przyjąć, iż nadrzędną wartością, w zasadzie dla wszystkich badanych osób, było zdrowie. Jest to zrozumiałe w kontekście zmieniającej się wraz z jego pogorszeniem percepcją, nastawioną na liczne bariery i wyzwania, które stają przed seniorami.

Dla seniorów ważny jest dobry stan zdrowia, jak się jednak okazuje – nierzadko nie tylko ich samych, ale również ich najbliższych. Bliscy to ważny punkt odniesienia i obszar, któremu poświęcają dużo uwagi. Seniorzy zdają sobie sprawę, że nie mają bezpośredniego przełożenia na zdrowie najbliższych, pomimo to martwią się o nich i poświęcają wiele czasu i uwagi rozmowom na ten temat.

Należy poczynić uwagę, że seniorzy są w tym aspekcie raczej realistami – zdają sobie sprawę, że continuum między pełnym zdrowiem, a chorobą jest długie, i że raczej na pełne zdrowie nie mają już szans. Ogólnie rozumiane zdrowie i sprawność ruchowa na odpowiednim poziomie są dla nich raczej

gwarancją samodzielności, na której im zależy. Odpowiedni poziom zdrowia i w miarę dobre samopoczucie stanowią też podstawę do realizacji planów, dla części oznacza to możliwość pomagania najbliższym.

Bardzo często mówiono również o rodzinie i kontaktach z innymi ludźmi. Dla seniorów to ważne w obliczu poczucia osamotnienia, które dopada niekiedy zwłaszcza tych mieszkających samotnie lub z dala od rodziny. Za ważną uznano też sytuację materialną, która gwarantuje niezależność i stabilizację, poczucie bezpieczeństwa. Dla wielu szczególnie istotny jest także szacunek i zgoda w rodzinie oraz najbliższym otoczeniu.

N=90

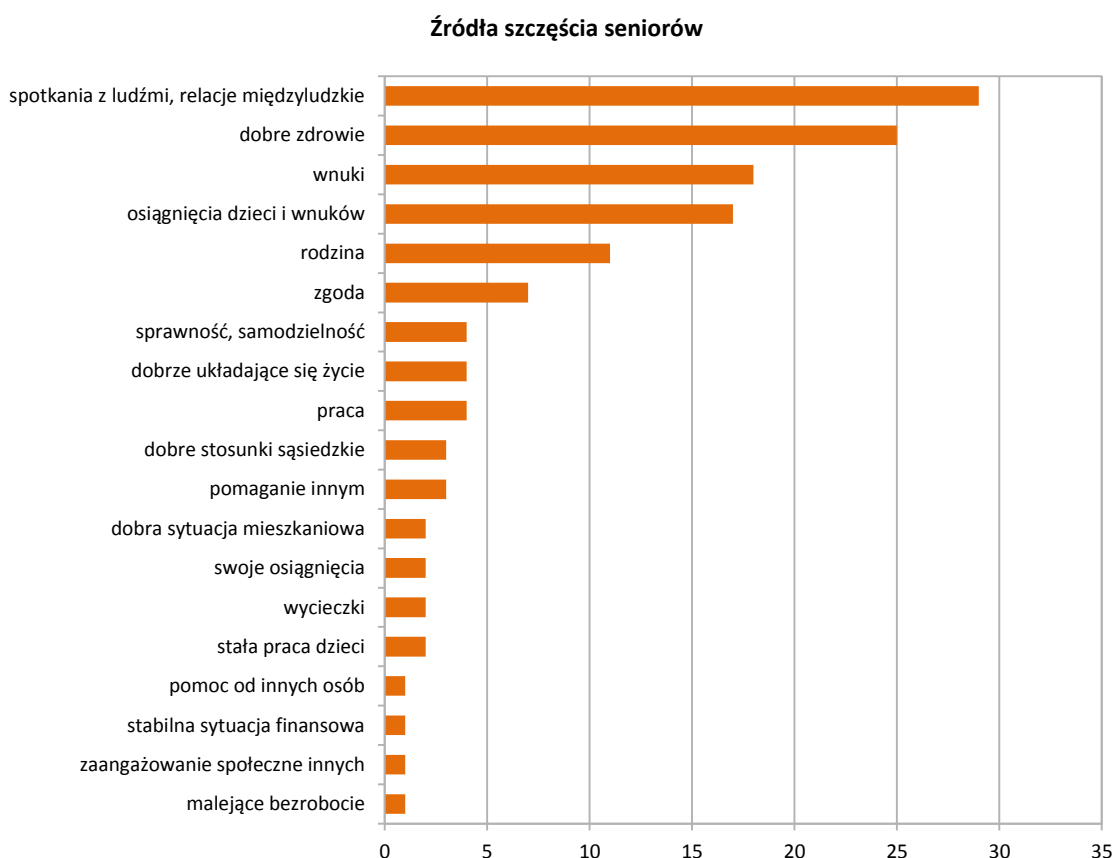
Szczęście, źródła radości

Paradoksalnie dość często i to niezależnie od obiektywnej sytuacji materialnej czy mieszkaniowej, seniorzy postrzegają siebie relatywnie często jako osoby szczęśliwe. W badaniach zidentyfikowano zarazem strategię radzenia sobie z trudnościami i ciężką sytuacją życiową, polegającą na swego rodzaju

stoickim przyjmowaniu rzeczywistości taka jaka jest, bez głębszego roztrząsania o szczęściu. Część respondentów wskazywała, że przyjmują życie „po prostu takie jakie jest i nie zastanawiają się czy obecny stan rzeczy można uznać za szczęśliwy czy nie”. Dla niektórych z seniorów w trudnej sytuacji taka postawa pomaga zachować wewnętrzne poczucie godności i wizerunek w otoczeniu „osoby, która sobie radzi mimo starości”.

Osoby starsze umieją znaleźć w swoim życiu powody do radości. Najbardziej cieszy ich dobry stan zdrowia, zarówno ich własny, jak i członków rodziny. Niektóre osoby z racji wieku przebyły ciężkie choroby lub nadal przewlekłe chorują, dlatego potrafią docenić dobre zdrowie.

Zadowolenie budzi u nich możliwość utrzymywania relacji z innymi ludźmi: sąsiadami, przyjaciółmi, członkami stowarzyszeń lub innych grup do których należą. Wiele osób jako źródło radości w swoim życiu określało obecność wnuków, stabilne życie swoich dzieci oraz ich sukcesy. Powodem zadowolenia była także (relatywnie) dobra sprawność fizyczna.

N=90

Podsumowując można przyjąć, że z reguły seniorzy poprawnie, intuicyjnie określają warunki szczęśliwego życia w swoim przypadku poprzez obniżenie progu oczekiwań względem niego. Rezygnuje się zazwyczaj z bardzo ambitnych celów, odpuszcza się obszary, na które nie ma się wpływu, koncentrując na działaniu na miarę własnych możliwości i czerpanie drobnych satysfakcji z życia codziennego. W tym nieocenioną pomocą są – bliskie i ciepłe relacje z innymi ludźmi (zwłaszcza rodziną i sąsiadami), a także możliwość uczestniczenia w życiu rodziny, choćby tylko w wymiarze bycia

poinformowanym (w praktyce poczucia bycia ważnym – nie pomijanym czy zapomnianym).

W przypadku tego kluczowego dla dobrostanu psychicznego seniorów aspektu narasta problem powodowany zwiększającą się przepaścią kulturową w korzystaniu z technik komunikacyjnych. Oczywiście także w badaniu trafiono na seniorów sprawnie posługujących się komputerami i Internetem, choć w całej badanej populacji jest to promil. Zarazem coraz to większa część aktywności młodszych pokoleń (wnuków) przenosi się do świata wirtualnego, oddalającego ich od świata realnego i namacalnego swych „dziadków”. Dla starszych oznacza to często w praktyce rzadsze kontakty, zaburzenie więzi i bliskości budowanej na bazie rozmów, czy po prostu spędzania czasu: „Moje wnuki ciągle w tych telefonach i Internecie siedzą, nawet obiadu nie mogą zjeść porządnie jak z zięciem i córką przyjadą, bo ciągle coś tam piszą i szukają” (cytat z wywiadu).

Sytuacja na rynku pracy

Okazuje się, że sytuacja na rynku pracy także może wpływać na dobrostan seniorów – ten aspekt poruszany był przez badanych w części gmin, zwłaszcza w kontekście bliskich – potomnych. Dobra praca, stabilizacja zawodowa dzieci, wnuków, czy ogólnie dobra kondycja lokalnego rynku pracy, pozwalająca stosunkowo łatwo zarobkować – są to w oczach seniorów ważne aspekty życia. Można zatem powiedzieć, że potoczne przekonanie, że seniorów nie dotyczy i z grubsza nie interesuje jest nieprawdziwe, a co najmniej nieprecyzyjne w wielu przypadkach. Warto także wspomnieć o tym, że ocena sytuacji na lokalnym rynku pracy była zróżnicowana – można zauważyć pewne prawidłowości na linii gm. Turek (relatywnie dobra) vs. reszta gmin.

Źródła smutku i złości

W przypadku źródeł smutku i złości respondenci wskazywali szerokie spektrum powodów. Znajdywały się tam m. in. osobiste kłopoty, np. ze zdrowiem i finansami, w tym niskie emerytury, które były często sygnalizowanym problemem. Chcąc dokonać opłat i wykupić leki (choć te najważniejsze) nierzadko pozostała kwota nie pozwala seniorowi zaspokoić wielu podstawowych potrzeb, o rozrywce nie wspominając.

Narzekano również na problemy społeczne, takie jak dostrzegany w otoczeniu seniorów np. alkoholizm, wandalizm, trudności w nawiązywaniu relacji międzypokoleniowych. Ciężko jednoznacznie przesądzić o tym, która ze stron odpowiada za to w większym stopniu.

Seniorzy wskazywali również problemy lokalne. Bardzo częstą niedogodnością, o której mówili były ograniczone możliwości komunikacyjne, które wpływają negatywnie na ich mobilność. To uzależnia ich od pomocy rodziny lub innych osób z bliskiego otoczenia w tak podstawowych kwestiach jak dostanie się do lekarza oraz zaspokajaniu innych potrzeb, np.: tych związanych z kulturą i rozrywką. Wiele respondentów mieszka na wsi, gdzie dostęp do kina, teatru i innych typowo miejskich rozrywek jest dla nich utrudniony. Zarazem bariera kompetencji cyfrowych uniemożliwia często korzystanie

z alternatywnych możliwości przemieszczania się (jak np. aplikacja autostopowa na smartfony blablacar) na większe odległości. W przypadku korzystania z wydarzeń kultury o zasięgu lokalnym np.: oferta miasta Turku, dla wielu badanych z terenów wiejskich wyjazd byłby możliwy w formie zorganizowanej busem lub autokarem. Niższa aktywność w środowisku lokalnym, czy organizacjach utrudnia jednak bądź uniemożliwia dostęp do informacji i błędne koło się zamyka: nie angażuję się w zorganizowane działania bo takich nie ma (w praktyce nie wiem, że są podejmowane), zasięg tych działań jest mniejszy, bo nie ma odpowiedniej liczby chętnych.

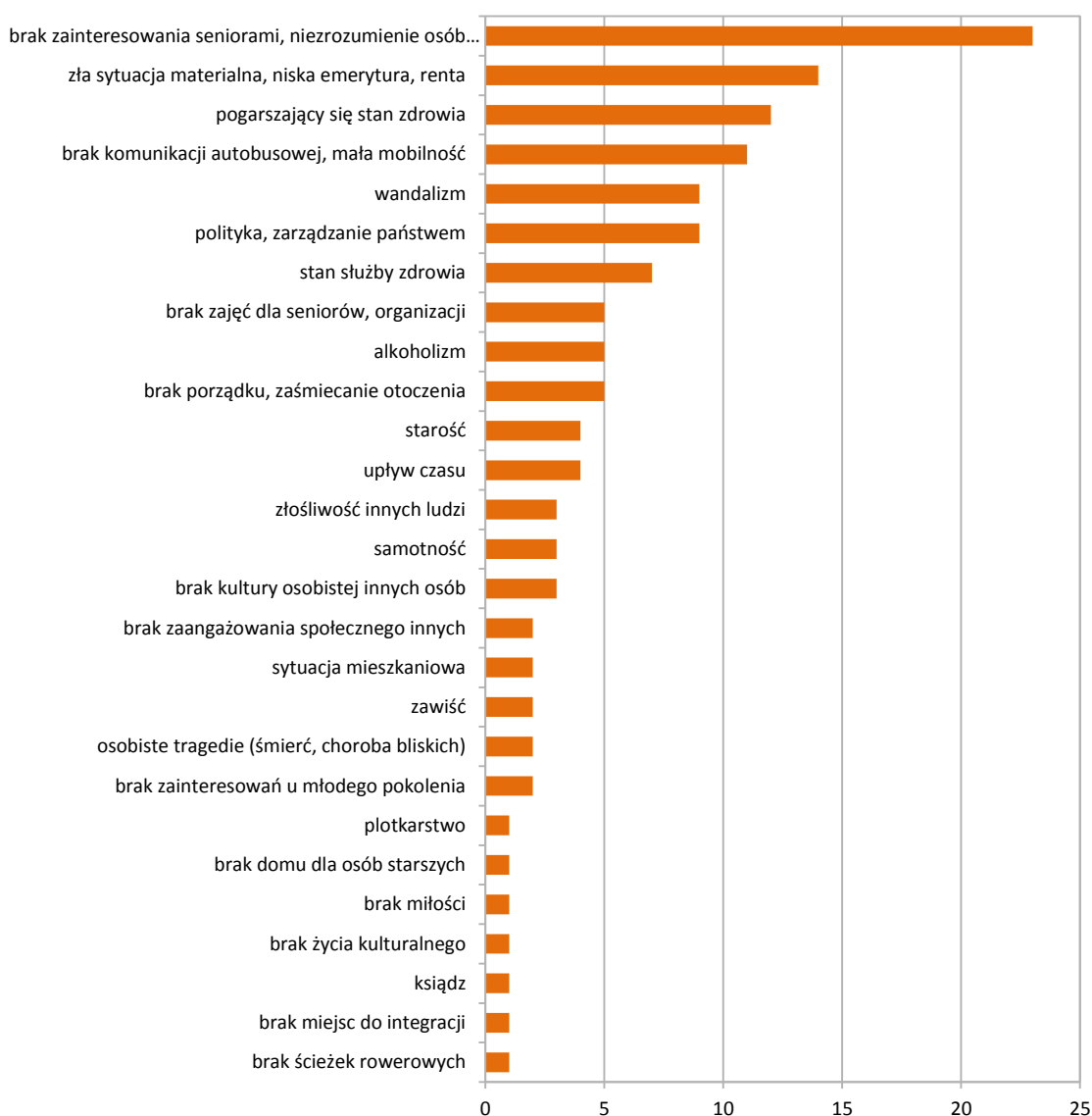
Okazuje się także, że polityka i przekaz medialny mogą być źródłem frustracji dla wielu seniorów. Wśród badanych znaleźli się także tacy, którzy interesują się tą sferą, na bieżąco śledzą informacje, komentują i spontanicznie wyrażają zaniepokojenie sytuacją w kraju.

Niektórzy seniorzy mówią o tym, co ich denerwuje, złość, wskazywali na niesprawiedliwe ich zdaniem postrzeganie ich dyspozycyjności czasowej – zwłaszcza przez rodzinę, jako „niewyczerpanej” i takiej, „z której można dowolnie korzystać”. Chodziło w tym przypadku o to, że część badanych spotyka się z następującym sposobem myślenia najbliższych: „skoro jesteś na emeryturze, to i tak nie masz co robić, więc zrób to i to...”. Tymczasem czas, jego upływ i postrzeganie ulegają w życiu seniora zaburzeniu: mimo, że znikają ustrukturyzowane i wymagające czasowo obowiązki związane z pracą zawodową, to podstawowe czynności zaczynają zabierać więcej czasu. Konieczne są częstsze i dłuższe odpoczynki. Niekiedy zmrok jest już porą, podczas której senior nie lubi wychodzić z domu – nie tylko z obawy o bezpieczeństwo, ale i trudności z poruszaniem. Seniorów z jednej strony denerwuje zatem oczekiwanie niektórych rodzin, że skoro nie mają „nic konkretnego do roboty”, to mają być na każde zawołanie, niekoniecznie wtedy, kiedy mają na to ochotę. Z drugiej strony łakną kontaktu z bliskimi i odczuwają presję, czy rodzaj wyrzutu, że mogą być postrzegani jako nieinteresujący się wnukami itp. Wskazuje to na problem części seniorów z zarządzaniem czasem, czy precyzyjniej rzecz ujmując zarządzaniem sobą w czasie, stawianiem celów, jak i wykazywaniem postaw asertywnych bez poczucia winy.

Zebrane w trakcie wywiadów opinie, wypowiedzi i obserwacje wskazują ponadto na problemy z definiowaniem swojej roli w rodzinie. Stopień zróżnicowania badanych w tym zakresie wskazuje na to, że w obecnym czasie pozycja seniora jest raczej nieustannie definiowana i odnawiana na nowo – raczej nie jest mu przyznawane miejsce w rodzinnej hierarchii ze względu na wiek.

Podsumowując źródła smutku, frustracji, a nawet gniewu choć mają bardzo zróżnicowane jak się okazuje podłoże, to należy pamiętać o wyłaniających się w wywiadach aspektach psychologicznych. Ogólnie można by je nazwać sprawami, jak to określali niektórzy z badanych – związanymi z przemijaniem, rozmyślaniami nad starością i ograniczeniami oraz najgorszym – samotnością. Paradoksalnie poczucie osamotnienia zdarza się, że występuje niekiedy u osób mieszkających z rodzinami i bywa powodowane pomijaniem – zarówno przez najbliższych, jak i pomijanie ich jako seniora przez instytucje publiczne.

Źródła smutku i złości seniorów

N=90

Dyskryminacja ze względu na wiek

Seniorzy udzielający wywiadów w zdecydowanej większości raczej nie przypominali sobie sytuacji, w których byliby traktowani inaczej (znaczy znacząco gorzej) ze względu na swój wiek. Występowały pojedyncze przypadki gorszego potraktowania z tego powodu. Jako przykład podano lekceważące podejście w instytucjach publicznych ze strony urzędników. Porównując te obserwacje z badaniami o tematyce senioralnej prowadzonymi w dużych miastach można powiedzieć, że pod tym względem sytuacja na terenach objętych badaniem (w przeważającej mierze wiejskich) wygląda inaczej. Wbrew pozorom mniej przykładów dyskryminacji ze względu na wiek wynika po części z mniejszej liczby potencjalnych okoliczności do bycia dyskryminowanym, po części z uwagi na stosunkowo mniejszą aktywność i bariery w przemieszczaniu się oraz z uwagi na zawężony krąg osób – obejmujący najbliższą okolicę.

Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

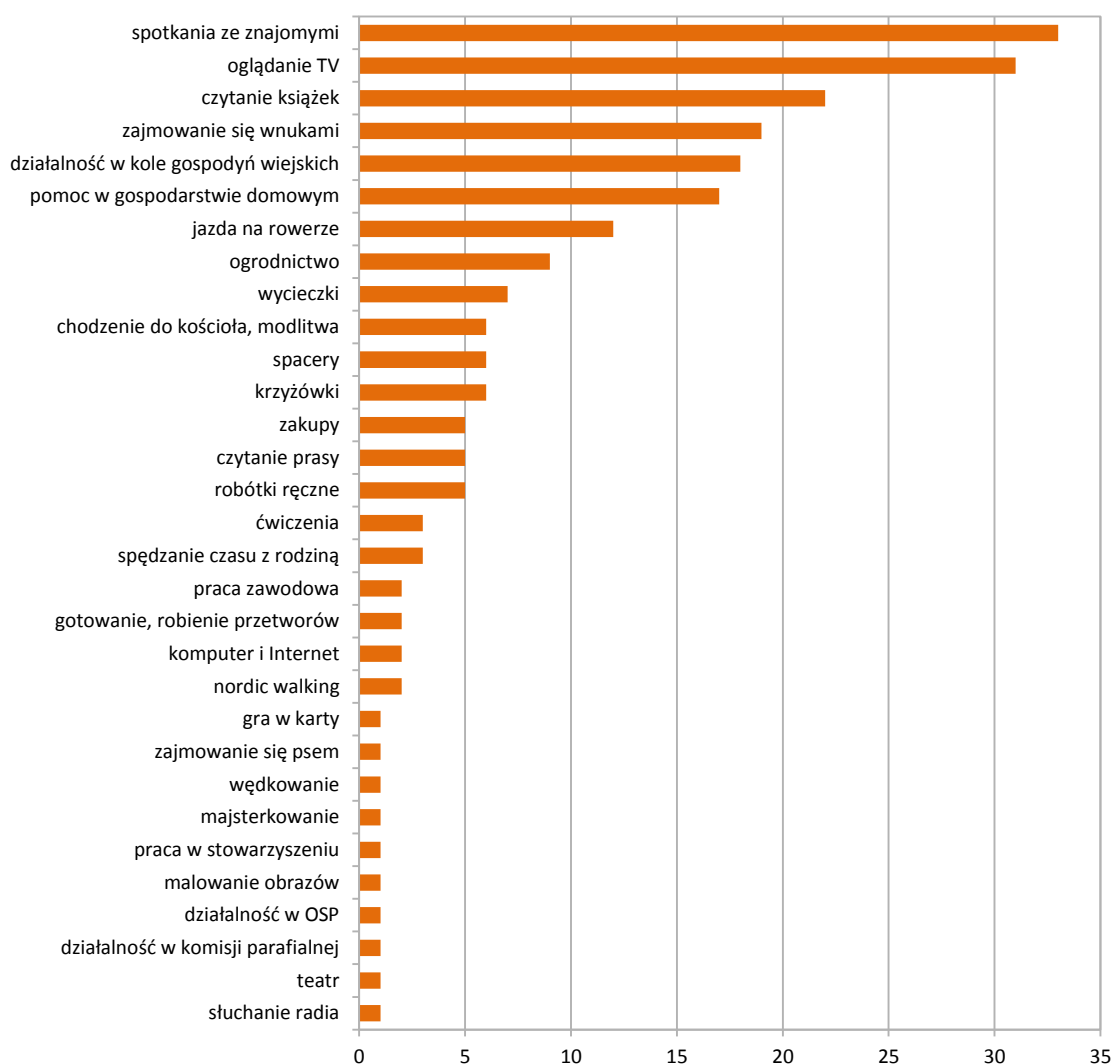
Seniorzy wykazywali z reguły powtarzalne wzorce spędzania wolnego czasu. Z dużym prawdopodobieństwem wpływ na taki stan rzeczy miało miejsce zamieszkania sporej części z nich. Większość badanych osób mieszka na wsi, przez co ma utrudniony dostęp do większej liczby opcji spędzania wolnego czasu. Najczęściej wspominaną aktywnością było oglądanie telewizji i szeroko rozumiane zajmowanie się wnukami (opieka nad nimi, zabawa). Seniorzy chętnie czytają prasę oraz książki i rozwiązują krzyżówki. Bardzo lubią spotykać się ze znajomymi, sąsiadami, odwiedzać rodzinę. Wynika to m.in. z faktu, że rodzina i przyjaciele są wysoko postawione w ich hierarchii wartości. Sposobem na czas wolny jest również uczestnictwo w nabożeństwach religijnych, modlitwa w domu.

Stereotypowo z seniorami łączy się niektóre formy aktywności. Potocznie uważa się, że takie zajęcia jak rękodzieło, ogrodnictwo, gotowanie są „naturalną” domeną zainteresowań seniorów. Jednak badane osoby starsze, które lubią ten typ aktywności stanowiły mniejszość. Podobnie znikoma liczba osób starszych ma dostęp do komputera i Internetu lub z nich aktywnie korzysta.

Niektórzy z seniorów wskazywali na aktywność społeczną, jako sposób na zagospodarowanie wolnego czasu. Część respondentów należała do kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, stowarzyszeń, klubów seniora. Z aktywności związanych z ruchem i rekreacją zdecydowanie przeważała jazda na rowerze. Seniorzy lubią też spacerować.

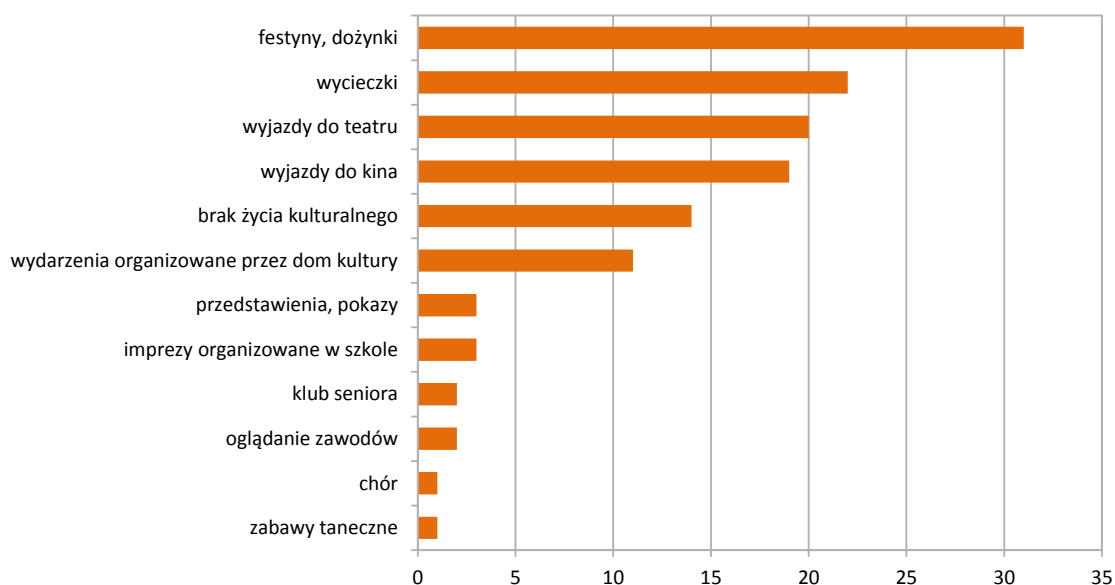
Seniorzy są zdania, że oferta kulturalna w ich gminach dedykowana dla seniorów pozostawia wiele do życzenia. W większości przypadków w gminach niewiele się dzieje pod względem zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców, a zwłaszcza seniorów. Badani najczęściej biorą udział w dożynkach, festynach, organizowanych wycieczkach, wyjazdach do kin, teatrów. Są widzami lokalnych zawodów sportowych, strażackich lub występów wokально-tanecznych i teatralnych. Podkreślają, że chętnie braliby udział w wydarzeniach kulturalnych, gdyby na terenie gminy była większa ilość tego rodzaju atrakcji. Badani są gotowi do społecznego zaangażowania, co może stanowić interesujący punkt wyjścia dla organizacji chcących angażować ich w większym stopniu w aktywności na rzecz społeczności lokalnych. Pewna część z nich działa w różnych organizacjach. Jeśli nie są ich aktywnymi członkami, angażują się w cyklicznie organizowane imprezy na terenie gminy lub służą radą i pomysłami. Ze strony niektórych osób jest duża potrzeba realizowania się w pracy na rzecz społeczności, ale nie pozwala im na to stan zdrowia. Są również osoby, które nie angażują się w życie społeczności, bo nie czują takiej potrzeby (na poziomie deklaracji). W części przypadków faktycznie otoczenie rodziny zaspokoja ich potrzebę kontaktu z ludźmi, a niekiedy nawet samorealizacji. Pomimo to występują też seniorzy, którzy pod deklaracją braku potrzeby aktywności ukrywają w rzeczywistości bardzo niską samoocenę (w skrajnych przypadkach przewlekłe stany depresyjne). W takiej sytuacji wyjście do ludzi czy podjęcie bardziej zorganizowanej aktywności, wymagającej zaangażowania, wiąże się z dużym stresem, koniecznością dania czegoś od siebie. Co więcej, dla wielu seniorów z terenów wiejskich na rzecz innych (jak np. wolontariat), czy uczestnictwo w klubach jest niejednokrotnie czymś nowym, nieznanym.

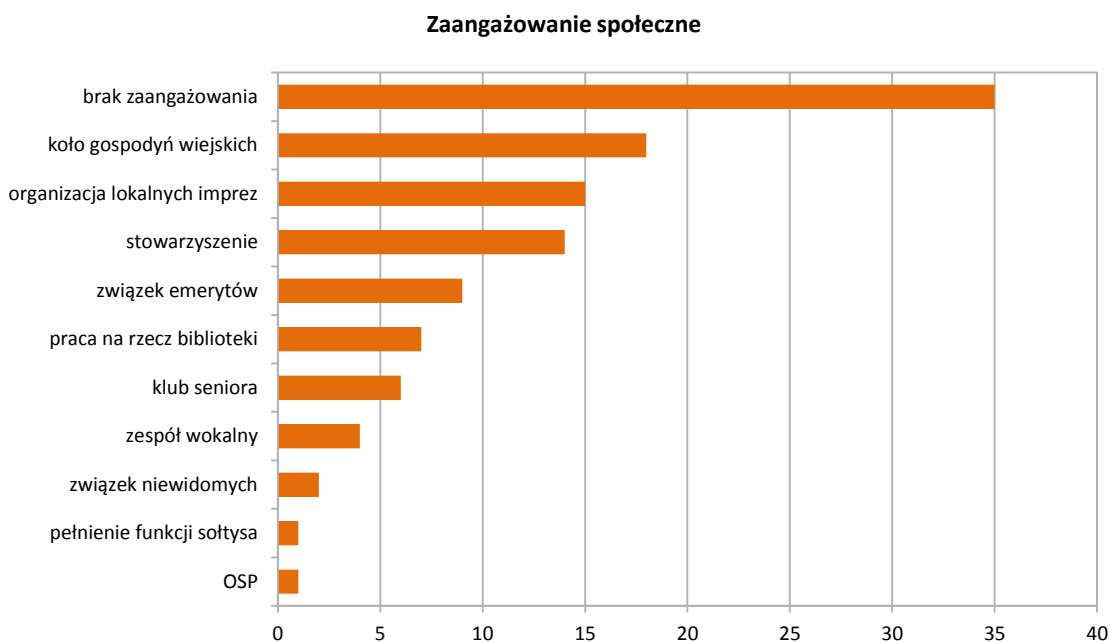
Czas wolny seniorów

N=90

Udział w życiu kulturalnym gminy

N=90

Udział w wyborach

Seniorzy w większości przypadków biorą czynny udział w wyborach (o ile są w stanie sami bądź z pomocą innych dotrzeć do lokali wyborczych) – i tych samorządowych, lokalnych i do władz centralnych. Często powoływali się na obywatelski obowiązek głosowania. Niektórzy przyznali, że zostali zmotywowani, zachęceni dodatkowo przez księdza w lokalnej parafii podczas uczestnictwa w niedzielnej mszy. Z uwagi na fakt, że znaczną część wywiadów prowadzono na terenach wiejskich, nie powinien dziwić fakt, że wybory zwłaszcza lokalne są bliskie z uwagi na znajomość części kandydatów lub znajomość któregoś z członków ich rodzin.

Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

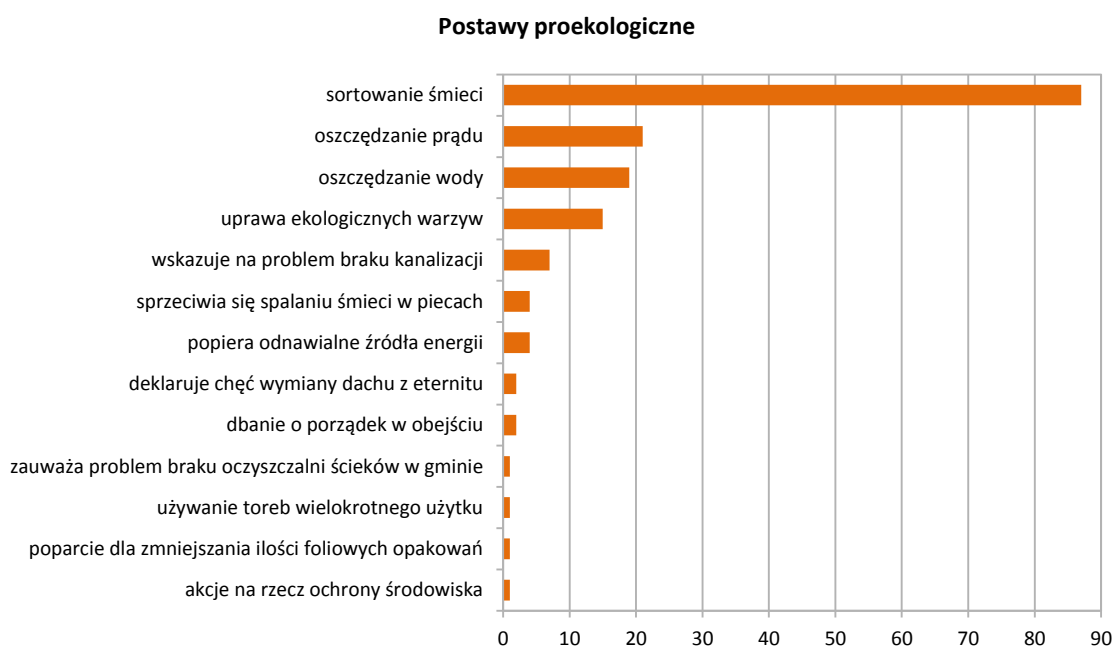
Większość seniorów deklarowała sortowanie śmieci zgodnie z wytycznymi firm komunalnych. Bardzo często mówiono o oszczędzaniu prądu i wody, choć sami badani przyznawali, że wynika to przeważnie z oszczędności – w większym stopniu niż z dbałości o globalne zasoby. Niezaprzeczalnie są to jednak postawy proekologiczne, co nie stoi w sprzeczności, że ich źródło w przypadku osób starszych może mieć często motywacje podyktowane finansami.

Opłaty za sortowane śmieci są niższe niż za odpady zmieszane, co było przez część badanych wyraźnie wspomniane. Generalnie seniorzy wykazywali pozytywny stosunek do ekologii i widzieli zasadność stosowania ekologicznych zasad w codziennym życiu. Wiele osób zwracało uwagę na problem spalania śmieci w piecach, zaśmiecanie najbliższego otoczenia, dzikie wysypiska śmieci w lasach. Część seniorów posiada własne ogródki, w których uprawia ekologiczne warzywa. Większość z nich dba na miarę własnych sił (o ile mieszka samotnie) o czystość własnego obejścia.

Niektórzy seniorzy w kontekście ekologii wskazywali na zachowania części swoich rówieśników, jak to określali niekiedy dosadnie – „głupoty” – spalanie śmieci w domowych piecach w sezonie jesienno-zimowym. Badani, którzy podnosili ten wątek tłumaczyli to głównie przyzwyczajeniami: „bo kiedyś się tak robiło” i wygodą: „bo łatwiej rozpaść w kominku, jak się plastiki wrzuci na podpałkę”. Przyzwyczajeniem tłumaczono także spalanie odpadów zielonych w przydomowych ogrodach mimo zakazu i możliwości ich zdania do wywózki w ramach opłaty abonamentowej za śmieci.

W niektórych gminach sygnalizowanym przez badanych problemem był także niedostateczny stopień skanalizowania gospodarstw domowych.

Należy mieć na uwadze fakt, że niektóre zachowania proekologiczne przekraczają możliwości seniorów. Przykładem są ekologiczne środki czystości, które są znacznie droższe od tych „tradycyjnych” i często trudno dostępne w małych miejscowościach. W przypadku problemów finansowych, z którymi borykają się niektórzy seniorzy, wdrożenie niektórych zasad w ich codziennym życiu jest utrudnione. Osoby te nie mają także często dostępu do aktualnej wiedzy na ten temat. Większość z nich nie ma komputera ani dostępu do Internetu lub nie potrafi z nich swobodnie korzystać.

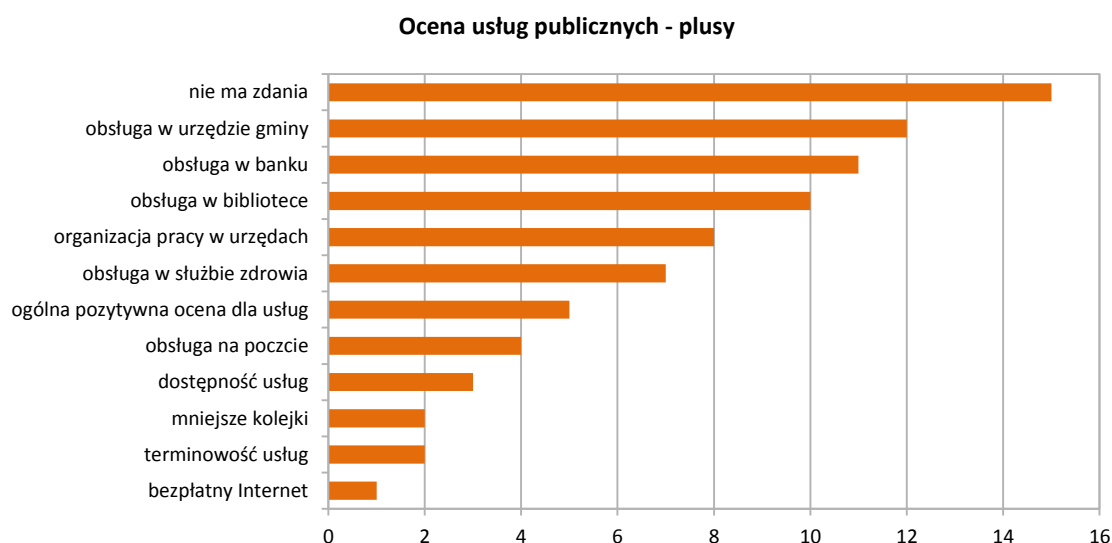
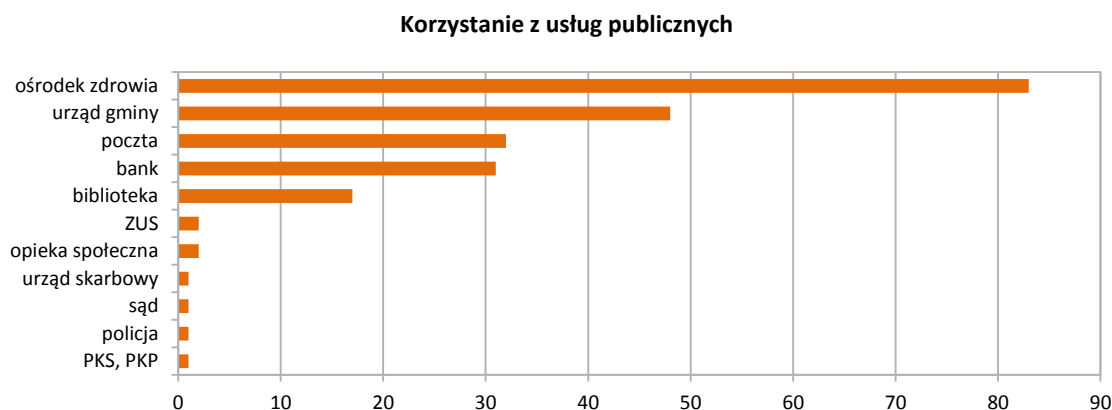
N=90

Instytucje i usługi publiczne – kontakt i ocena

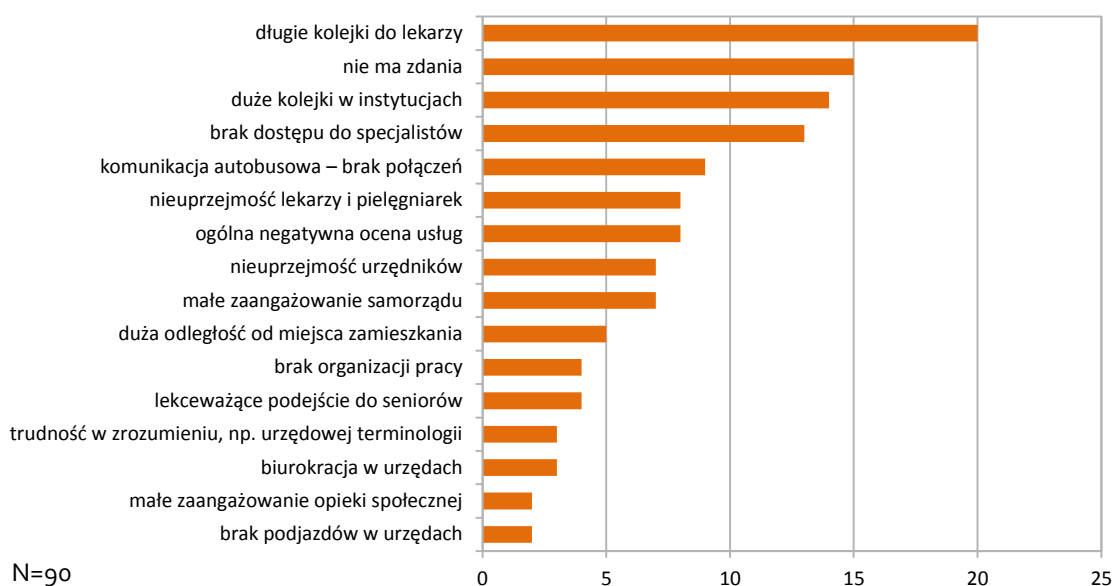
Instytucją publiczną, z którą seniorzy mają najczęstszy kontakt jest zdecydowanie służba zdrowia. Prawie wszyscy respondenci przyznali, że korzystają z usług medycznych regularnie. W drugiej kolejności były to urzędy gmin. Osoby starsze mają również kontakt z pocztą, bankiem, niektórzy z nich z biblioteką. Usługą publiczną, z którą część seniorów także się styka i tak ją określa był transport publiczny (PKP, PKS).

Szczególnie wiele problemów, wad i niedoręczności systemowych dostrzegano w działalności służby zdrowia. Badani skarżyli się na długi czas oczekiwania na wizytę u specjalisty. Niezadowolenie budziła również nieprofesjonalna, niekiedy nieprzyjemna obsługa pacjenta przez pracowników administracyjnych (zwłaszcza rejestratorki). Zdaniem seniorów często niestety także lekarze i pielęgniarki zachowują się lekceważąco w stosunku do pacjentów, są nieuprzejmi. Mowa tu o „traktowaniu z góry”, niewyjaśnianiu niezrozumiałych kwestii, traktowaniu jak dziecko, czy w skrajnych przypadkach zwracania się per „babciu” lub „dziadku”. Chociaż zdarzały się również pochwały w stosunku do personelu medycznego. Kolejki były minusem w większości instytucji publicznych. W przypadku urzędów skarżono się na biurokrację, złą organizację pracy oraz brak uprzejmości urzędników. Ogólnie rzecz ujmując – komunikacja publiczna, zwłaszcza na terenach wiejskich zebrała falę krytyki z uwagi na niską dostępność.

Podsumowując, seniorzy zazwyczaj korzystają osobiście z dość ograniczonego wachlarza usług publicznych, związanych ze zdrowiem lub sprawami obywatelskimi.

Ocena usług publicznych - minusy

Projektowanie usług publicznych dla seniorów

Opisywane problemy w instytucjach publicznych w zdecydowanej większości przypadków mogłyby zostać zniwelowane przez większą dbałość ze strony personelu o zwyczajną, kulturę osobistą, której naczelnym założeniem powinno być, że każdemu człowiekowi, klientowi, pacjentowi, obywatelowi należy się szacunek i życzliwe, pomocne podejście bez względu na wiek, czy specyficzne ograniczenia, jakie wykazuje. Szkolenia w tym względzie nie rozwiążą sytuacji, jeśli zabraknie dobrej woli samych ludzi i odpowiedniego systemu ich rekrutacji. Szkolenia jednak realizowane w przemyślany sposób mogą uświadomić pracownikom instytucji, że odpowiednie postępowanie z seniorem, nawet tym roszczeniowym, może pomóc wszystkim stronom interakcji. Przypisywanie seniorom (w oparciu o krzywdzącą generalizację) złej woli, złośliwości, nadmiernych oczekiwań, bierze się nierzadko z niezrozumienia takich uwarunkowań, jak:

- Bariery fizjologiczne – senior z reguły gorzej (w porównaniu z człowiekiem w wieku produkcyjnym) widzi i słyszy, ma większe trudności z poruszaniem się, szybciej się męczy;
- Bariery percepcyjne – senior ma niekiedy problem ze zrozumieniem (o ile już jest w stanie przeczytać) większych partii tekstu pisanego np. językiem urzędowym, czy wykorzystującym pojęcia, wśród których seniorzy raczej się nie poruszają (np. nowych mediów).

Te na pozór oczywiste spostrzeżenia nabierają ogromnego znaczenia w przypadku projektowania nawet najprostszych usług dla seniorów, np. w instytucjach publicznych. Przykładów dostarczył jeden z badanych obserwujący ewolucję wyposażenia poczekalni w jednym z urzędów. Jakiś czas temu „rewolucją” w jego ocenie było dostawienie dodatkowych miejsc siedzących, a prawdziwym przełomem okazało się postawienie stojaka z wodą mineralną dostępną dla klientów odwiedzających urząd. Okazało się jednak, że nie cieszył się on zbyt dużą popularnością wśród seniorów, choć

wydawałoby się, że odpowiadał na prawidłowo zdefiniowaną potrzebę (możliwość zaspokojenia pragnienia, także letnią wodą, popicia leków, itd.). W praktyce jednak seniorzy widząc nawet ów obiekt nie byli przekonani, że mogą swobodnie z niego korzystać (a że nie jest on przeznaczony tylko dla urzędników). Znajdowali się naturalnie „seniorzy-śmiałkowie”, którzy nierzadko upewniwszy się w okienku, że mogą nalać sobie wody, natrafiali na trudności z jej nalaniem z uwagi na nieintuicyjnie zaprojektowane przyciski kurków. Zdarzały się też sytuacje, kiedy to nagminnie brakowało plastikowych kubeczków, a kosz na śmieci umożliwiający wyrzucenie pustego kubka, znajdował się kilka metrów dalej. Efektem tego była sytuacja, w której odwiedzający instytucję seniorzy czuli się zdezorientowani, a w skrajnych przypadkach oszukani (np. słysząc „woda się skończyła”, „kubeczki będą doniesione potem”). W tym wypadku prostym rozwiązaniem byłaby tabliczka z zaproszeniem do częstowania się wodą w formie pisma lub ikon lub/i instruktaż dla urzędników, by ci zachęcali odwiedzających seniorów do korzystania z dystrybutora.

Przykład ten dobitnie ilustruje, jak dobre chęci w przypadku wdrożenia najprostszej nawet usługi mogą okazać się niewystarczające, w obliczu wydawać by się mogło – drobnych usterek. Uczy on także pokory przed „zero – jedynkowym” podejściem do życia oraz postrzeganiem rzeczywistości przez pryzmat wskaźników zgodnie z następującą logiką: *Rozwiązanie wdrożono? – Wdrożono. Działa? – Jakoś działa. – Jak? – Chyba dobrze. – Dlaczego chyba? Skargi na piśmie nie wpływają lub wpływają rzadko...*

Wartym zastanowienia jest – co z tym wspólnego mają seniorzy? Bardzo dużo – począwszy od tego, że projektowanie i ocena usług publicznych dla nich powinna mieć miejsce z ich udziałem. Co więcej, jako grupa z pewnego punktu widzenia „ekstremalna” (tak jak i niepełnosprawni, dzieci, skrajni sceptycy, itd.) są doskonałą kategorią testującą rozwiązania. Jeżeli bowiem dane rozwiązanie będzie czytelne, użyteczne i przyjazne dla nich, to istnieje duża szansa, że będzie także takie dla dużo szerszej grupy użytkowników.

Co mogą na tym zyskać instytucje publiczne? Liczne badania konsumenckie i doświadczenia branży marketingowej pokazują, że senior jest niezwykle lojalnym klientem, który powraca i chętnie rekomenduje to, co uważa za dobre. Co więcej specyfika postrzegania usług jako takich zakłada, że usługa rozpatrywana jest jako całość – jeden, dwa niesprawne etapy czy elementy rzutują na postrzeganie całej instytucji, czy nawet szerzej – cierpi na tym wizerunek wszystkich instytucji publicznych, służby zdrowia, czy nawet władzy.

Przy projektowaniu usług publicznych dla seniorów warto pamiętać o jeszcze jednym, kluczowym aspekcie – tzw. ścieżce klienta. W praktyce bowiem wspomniana ścieżka zaczyna się nie w momencie korzystania z usługi, ale dużo wcześniej – już na etapie poszukiwania czy otrzymywania informacji. Zdobyty jej zasób przekłada się na weryfikację wiedzy, decydowanie: czy i w jaki sposób będzie najlepiej skorzystać z usługi. Pierwszy kontakt z personelem, procedurami jest momentem kulminacyjnym, jednak wbrew pozorom to nie koniec. Zazwyczaj po etapie „sprzedaży/zakupu” coś dzieje się dalej,

wymagane są dodatkowe aktywności, choć niekiedy po czasie, co można nazwać umownie „obsługą posprzedażową”. Oznacza to, że problemy, których wynikiem bywa frustracja seniora artykułowana w momencie świadczenia usługi (np. w przychodni, czy urzędzie) narastają zwykle wcześniej już na etapie dostępu do informacji i formułowania oczekiwań. Natomiast wsłuchując się w informację zwrotną po usłudze, można by nie tylko ją efektywnie poprawić, ale i sprawić bardziej przyjazną.

Źródła inspiracji rozwiązań i dopasowania ofert usług publicznych dla seniorów

Istnieją interesujące wydarzenia o charakterze targowym, które stwarzają okazję do wymiany doświadczeń między organizacjami pozarządowymi, urzędnikami oraz firmami, skłaniające do zorganizowania atrakcyjnego wyjazdu dla grup seniorów. Doświadczenia organizatorów i uczestników pokazują, że formuła i atmosfera dla sporej grupy seniorów powodują, że są to przez cały rok wyczekiwane okazje i wydarzenia. Jako jeden z przykładów może posłużyć „senioralna” LEDNICA, czy PRZYSTANEK WOODSTOCK. Kluczem przyciągającym zainteresowanie okazuje się w tym wypadku oferta pozwalająca na osobiste przeżycia i doświadczanie (np. udział w zajęciach ruchowych, szkoleniach i innych) oraz możliwość zakupu wielu prezentowanych artykułów czy nieodpłatnego skorzystania z fachowego doradztwa (np. prawnego).

Tematyka targów jest z reguły podzielona na kilka kluczowych dziedzin. Są to: zdrowie, sport, turystyka, uroda i styl, pasje, praca i edukacja, nowe technologie i media, prawo i finanse (doradztwo)² oraz kultura. W przypadku imprezy **Viva Seniorzy Międzynarodowych Targów Poznańskich** w 2016 r.³, instytucjami udzielającymi informacji i wsparcia były m.in. CIS – Centrum Inicjatyw Senioralnych, kluby seniora, Fundacja Dojrzałości 50, Jeżycka Fundacja Senioralna. Warto zwrócić ponadto uwagę na zaproponowany przez organizatorów program rozrywkowo-kulturalny –np. dancing łączący pokolenia (występ Michała Fogga, prawnuka Mieczysława), czy propozycje zajęć z nordic walking, tańca, tai chi, czy nauki pozytywnego myślenia.

Analizując ofertę innych imprez targowych warto przytoczyć następujące, choć skoncentrowane na ofercie dla seniorów z innych regionów:

a) Sopotkie Targi Seniora, organizatorzy: MOPS Sopot, Spółdzielnia Socjalna Kooperacja⁴

- konkurs na Super Seniora: osoby zgłoszone przez mieszkańców Pomorza, wyróżniające się pozytywną energią, aktywne, realizujące pasje i marzenia mimo jesieni życia. Laureaci otrzymują upominki i nagrody: koszulki, kosmetyki ufundowane przez Oceanic, zwycięzcy vouchery na rejs do Szwecji ufundowany przez Stena Line, wycieczkę na Dolny Śląsk ufundowaną przez Frater. Osoby zgłaszające seniorów również otrzymują prezenty: kosmetyki, tablet

² http://50plus.mtp.pl/pl/dla_wystawcow/o_targach/, data dostępu: 19.03.2016.

³ <http://50plus.mtp.pl/pl>.

⁴ <http://www.targiseniora.pl/>, data dostępu: 18.03.2016.

od Nadmorskiego Centrum Medycznego, voucher na weekend w Gospodarstwie Agroturystycznym Cis;

- 60 stoisk – usługi i produkty zarówno dla seniorów aktywnych jak i tych wymagających wsparcia. W 2015 główną rolę grały nowinki technologiczne związane z wspieraniem samodzielności i bezpieczeństwa osób starszych, np. system przywoławczy do wezwania pomocy w przypadku zagrożenia życia. Urządzenia prezentowali naukowcy z Politechniki Gdańskiej;
- zajęcia ruchowe dostosowane do seniorów: taniec, ćwiczenia na piłkach, tai-chi i qigong, trening z siatkarkami PGE Atom Trefla Sopot;
- Zajęcia ogrodnicze – tworzenie przydomowego ogródka, nawet w niesprzyjających warunkach na małej powierzchni, np. na balkonie;
- Warsztaty kulinarne – jak gotować tanio i zdrowo;
- Warsztaty artystyczne – decoupage, zdobienie wianków;
- Warsztaty komputerowe i aplikacje smartfonów;
- Szybkie randki;
- Warsztaty makijażu i pokaz stylizacji modowych dla seniorów.

b) Targi Aktywnego i Zdrowego Seniora – Międzynarodowe Targi Łódzkie, działające w ramach Łódzkich Senioraliów organizowanych przez Urząd Miasta Łodzi⁵

- Firmy z branży medycznej, rehabilitacyjnej, ochrony zdrowia, rekreacji, turystyki i wypoczynku oraz pielęgnacji ciała, a także uzdrowiska, domy seniora, Uniwersytet III wieku, kluby fitness, firmy ubezpieczeniowe, branża odzieżowa, instytucje kultury, instytucje działające na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej osób starszych;
- Bezpłatne badanie słuchu, zmierzenie poziomu cukru we krwi, porady dotyczące domowych finansów i aktywizacji zawodowej, pokaz mody dla seniorek;
- Wykłady poświęcone rozwiązywaniu problemów zdrowotnych, ekonomicznych, demograficznych i społecznych przygotowane przez Polskie Towarzystwo Gerontologiczne, Stowarzyszenie Diabetyków Polskich, Regionalne Centrum Polityki Społecznej, NFZ i SANEPID.

c) Targi Super Senior Rzgów/k. Łodzi⁶

- Możliwość skorzystania z bezpłatnych usług medycznych – badanie słuchu, pomiar ciśnienia, poziom cukru we krwi;

⁵ <http://www.targi.lodz.pl/targi/288-targi-aktywnego-i-zdrowego-seniora-22/>, data dostępu: 18.03.2016.

⁶ <http://cafesenior.pl/rzgow-klodzi-targi-super-senior/>, data dostępu: 18.03.2016.

- Możliwość założenia konta ZIP – Zintegrowanego Informatora Pacjenta – system udostępniający zarejestrowanym użytkownikom dane dotyczące historii leczenia i sposobu jego finansowania;
- Porady w zakresie doradztwa finansowego i świadczeń emerytalnych;
- Szkolenia zorganizowane przez policję i straż pożarną w zakresie bezpieczeństwa seniorów;
- Pokaz mody, porady kosmetyczne i zajęcia jogi;
- Konkursy z nagrodami;
- Bezpłatny wstęp.

Targi seniora za granicą

Senior's Day, San Diego, USA⁷

- Senior's Day jest organizowany w każdy czwartek;
- Osobom powyżej 62 roku życia przysługuje ulgowy bilet wstępu w wysokości 9\$. Normalny kosztuje 16\$. Dodatkowo niższa cena obowiązuje na wszystkie pozostałe targi;
- Koncerty z muzyką lat 50. i 60. Konkursy z nagrodami. Co ciekawe konkursy nie są przewidziane dla konkretnych grup, co daje możliwość wspólnego udziału w konkursie członków rodziny z różnych pokoleń;
- Różnorodne stoiska, dedykowane nie tylko dla seniorów, co również stwarza możliwość rodzinnego udziału. Np. różnego rodzaju rzemiosło, kulinaria, sztuka, wystawy kolekcjonerów, ogrodnictwo.

b) Niemcy, kilka wybranych imprez targowych⁸

50-plus Freude am Leben, Viersen, Westfalia

- Wstęp wolny;
- Wystawcy to ponad 60 renomowanych firm tworzących produkty i świadczących usługi dla ludzi starszych, instytucji dedykowanych dla seniorów, szpitali i innych placówek medycznych oraz firm prawnych i ubezpieczeniowych. Zakres tematyczny targów to przede wszystkim zdrowie, odżywianie, uroda, sport, czas wolny, podróże, meble i architektura wnętrz, kwestie prawne i społeczne;
- Podczas targów odbywa się seria wykładów.

Mitten im Leben 50+, Schwerin, Western Pomerania

⁷ http://www.sdfair.com/index.php?fuseaction=events.seniors_day, data dostępu: 19.03.2016.

⁸ <http://www.tradefairdates.com/Trade-Shows-for-Seniors-Germany-FSL398-L55-S1.html>, data dostępu: 19.03.2016.

- Główne dziedziny targów to zdrowie, kwestie mieszkaniowe i pomoc w codziennym życiu osobom starszym. Około 80 wystawców, a wśród nich instytucje, przedsiębiorstwa i reprezentanci polityki;
- Odwiedzający mają okazję zbadać swoje zdrowie oraz wziąć udział w konkursach z nagrodami. Częścią wydarzenia są również panele dyskusyjne poświęcone aspektom dotyczącym seniorów;
- Ponadto odbywają się również wydarzenia zaplanowane z myślą o dzieciach, co daje możliwość współuczestnictwa dziadków i wnuków w jednym wydarzeniu.

Die 66, Monachium, Bawaria

- Program dobrany do zróżnicowanych gustów odbiorców. Poza licznymi stoiskami, na zwiedzających czekają wykłady i warsztaty oscylujące wokół zainteresowań osób 50+ i występ gwiazdy.

Die 50 plus, Spires

- 50 wystawców z kategorii zdrowie, uroda, podróże, wypoczynek, sport i zdrowe odżywianie;
- Elementem targów są również wykłady. Z wykładów można się dowiedzieć jak funkcjonuje opieka medyczna;
- Targi oferują również konsultacje dotyczące planowania emerytury oraz zdrowego żywienia;
- Wstęp na targi jest płatny, ale w ramach biletu odwiedzającym przysługuje filiżanka kawy, a zebrane środki są przekazywane na rzecz instytucji charytatywnych.

Moerser Seniorenmesse, Moers, Nadrenia Północna-Westfalia

Program zbliżony do wyżej opisanych targów (wykłady, stoiska oferujące produkty i usługi), z tą wyjątkową różnicą, że wydarzenie jest adresowane nie tylko do seniorów, ale również do członków rodziny, którzy szukają porady i informacji.

For Senior, Praga, Czechy⁹

- Targi łączą w sobie wszystkie dziedziny, które mogą sprawić, że życie seniorów będzie łatwiejsze i przyjemniejsze: zdrowie, czas wolny, kulinaria. Swoją ofertę prezentują tu firmy oraz publiczne instytucje;
- Program zawiera konferencje warsztaty oraz pokazy praktycznego użycia produktów dedykowanych dla osób starszych. For Senior razem z For Habitat, For Garden, For Kids and

⁹ <http://www.tradefairdates.com/For-Senior-M4796/Prague.html>, data dostępu: 19.03.2016.

For Travel jest częścią For Family, które są jednymi z największych targów dotyczących rodziny, domu, wypoczynku w Czechach.

Kanały komunikacji i promocji usług publicznych i oferty organizacji pozarządowych wśród seniorów

Doceniając wartość marketingu szeptanego i lokalnych sieci społecznych warto zapoznać się z kilkoma potencjalnymi kanałami promocji przedsięwzięć i wydarzeń w kontekście użytkownika:

- Według badań zrealizowanych przez Millward Brown, w województwie wielkopolskim w 2014 r. najchętniej czytany pismem wśród czytelników 15-75 lat był „Głos Wielkopolski” (13,64%). Na drugim miejscu był „Fakt” (10,3%), na trzecim „Gazeta Wyborcza” (9,34%). W 2015 roku badano osoby w przedziale wiekowym 16-59 lat i procent czytelników deklarujących czytanie danego pisma był mniejszy o ok. 4%. Świadczy to o tym, że ludzie starsi stanowią 1/3 czytelników najbardziej popularnych tytułów¹⁰;
- Czytanie książek i czasopism zajęło drugie miejsce jako najchętniej wybierana aktywność w czasie wolnym przez seniorów. Dlatego należy uznać ten kanał komunikacji jako efektywny dla reklamy skierowanej dla seniorów¹¹;
- Warto rozważyć dostarczanie informacji i promocję wydarzeń w tytułach niszowych, choć kolportaż tego rodzaju pozycji może okazać się skuteczny raczej w dużych miastach dzięki efektowi skali, np. miesięcznik „Pogoda na życie”;
- Seniorzy większość wolnego czasu spędzają na oglądaniu telewizji. Taką formę spędzania czasu zadeklarowało ponad 60% respondentów¹². Blisko połowa seniorów po 60 roku życia ogląda telewizję przez ponad 3 godzinny dziennie¹³. Według badań zrealizowanych w 2014 roku 75% badanych widzów czerpie informacje o Poznaniu z telewizji WTK, a 61% z TVP Poznań¹⁴;
- Internet: portale cafesenior, starsi rodzice, iportal50plus, senior.pl – forum Klub Senior Cafe, Uniwersytet Trzeciego Wieku utw.pl, superstarsi.pl, Internetowe Stowarzyszenie Seniorów <http://iss.tnb.pl/news.php>, czasseniora.pl. Na stronach starsi rodzice.pl i senior.pl działają aktywne fora, więc jest to dobre miejsce na marketing szeptany i wirusowy;
- Plakaty i ulotki w miejscach, w których często pojawiają się seniorzy – przychodnie, apteki, sklepy, poczta. W supermarketach warto wykorzystać wyświetlacze przy kasach;
- Ulotki wrzucane bezpośrednio do skrzynek przez listonosza. Zwłaszcza w dzielnicach, osiedlach, gdzie mieszka dużo osób starszych;

¹⁰ <http://www.wirtualnemedia.pl/artykul/duze-zmiany-czytelnictwa-dziennikow-w-województwach-w-2015-roku-fakt-liderem-w-pieciu-regionach>, data dostępu: 19.03.2016.

¹¹ Bondos Ilona, *Dlaczego seniorzy stanowią wyzwanie dla marketingu?*, w: *Marketing i rynek* 3/2013, Lublin 2013, http://www.marketingirynek.pl/files/1276809751/file/mir_2013_nr3_bondos.pdf, data dostępu: 19.03.2016.

¹² Bondos Ilona, *Dlaczego seniorzy stanowią wyzwanie dla marketingu?*, w: *Marketing i rynek* 3/2013, Lublin 2013, http://www.marketingirynek.pl/files/1276809751/file/mir_2013_nr3_bondos.pdf, s. 3, data dostępu: 20.03.2016.

¹³ Błędowski Piotr, Czapiński Janusz, *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013*, Warszawa 2014, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty_tematyczne/Aktywnosc_spoleczna_osob_starszych.pdf, s. 58, data dostępu: 20.03.2016.

¹⁴ http://www.wtk.pl/tv-about_tv, data dostępu: 22.03.2016.

- Wszelkie informacje promocyjne powinny odwoływać się do systemu wartości ludzi starszych, gdzie w czołówce znajduje się zdrowie i rodzina¹⁵. Seniorzy dysponują ponadto z reguły niższym budżetem niż inne grupy (niskie świadczenia emerytalno-rentowe i zwiększone wydatki na zdrowie). Warto odwołać się w promocji do sytuacji finansowej i potrzeby dbania o zdrowie, promując darmowe badania (jeśli takie są przewidziane), niższe ceny produktów i usług w ofercie targowej.

Podsumowanie kluczowych obserwacji w układzie gmin

I Gmina Brudzew

1. Jakość i warunki życia

Seniorzy z gminy Brudzew jako najważniejsze wartości w swoim życiu, wskazywali przede wszystkim zdrowie. W drugiej kolejności były to rodzina, kontakty z otoczeniem, zgoda i radość bliskich. Jedna badana osoba jako szczególnie ważną w swoim życiu wskazała wiarę katolicką. Wartym podkreślenia jest fakt, iż powszechnie panuje stereotyp, że seniorzy są grupą przywiązującą dużą wagę do religii, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach. To często prawda, jak się jednak okazuje ważniejsze są dla nich stan zdrowia i relacje międzyludzkie. Ocenili je zdecydowanie jako podstawę swojego życia.

Zapytani o poczucie szczęścia w życiu wszyscy badani stwierdzili, że są osobami szczęśliwymi. Największą radość sprawiają im spotkania i praca z innymi ludźmi, integrowanie się. Seniorzy cenią sobie kontakty międzyludzkie oraz brak bezczynności. Zależy im na byciu przydatnym. Powodem do radości dla osób starszych są również dobry stan zdrowia i wnuki, choć nie były to wartości tak często wskazywane jak podtrzymywanie relacji społecznych.

Mimo że seniorzy badani w gminie Brudzew określają siebie jako osoby szczęśliwe, w ich życiu nie brak trosk. Na pytanie co ich w życiu smuci, najczęstszą odpowiedzią był brak zainteresowania i zrozumienia osób starszych oraz brak szacunku. Równie często wskazywano wandalizm. Dla trzech respondentów źródłem smutku są problemy, cierpienie lub choroby bliskich, co również podkreśla istotę ich relacji z rodziną i innymi ludźmi. Jedna osoba stwierdziła, że smuci ją brak kultury w zachowaniu ludzi. W przypadku jednego respondenta przyczyną nieszczęścia był brak środków do życia spowodowany brakiem emerytury.

Zdarzają się sytuacje, że osoby starsze są traktowane inaczej ze względu na swój wiek. Niestety są to negatywne przypadki i mówili o nich w zasadzie wszyscy respondenci. Ma to miejsce zwłaszcza w przychodni zdrowia i urzędzie gminy.

Połowa respondentów określiła swoje warunki mieszkaniowe jako dobre, trzy osoby uznały je

¹⁵ Błędowski Piotr, Czapiński Janusz, *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013*, Warszawa 2014, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty_tematyczne/Aktywnosc_spoleczna_osob_starszych.pdf, s. 55, data dostępu: 20.03.2016.

za bardzo dobre. Wśród badanych oceniających swoje warunki jako zadowalające są osoby, które mieszkają razem z innymi członkami rodziny.

Badani z tej gminy byli mieszkańcami wsi. W społeczności jaką stanowią mieszkańcy mniejszej miejscowości wszyscy się znają i dzięki temu łatwiej utrzymywać w ich ocenie relacje z sąsiadami. Respondenci deklarują, że spotykają się z innymi mieszkańcami – mniej lub bardziej regularnie. Integracja odbywa się również w zorganizowanej formie, np. w postaci koła gospodyń wiejskich, choć tego rodzaju grupa towarzyska nie odpowiada wszystkim kobietom - seniorkom.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Seniorzy jako emeryci dysponują dużą ilością wolnego czasu. Większość badanych z tej gminy przeznacza go na pomoc dzieciom, opiekę nad wnukami. Zdecydowana mniejszość wskazywała aktywności związane z rozrywką. Wiele osób mówiło o tym, jak ważne są dla nich relacje z rodziną, więc na tej podstawie można przypuszczać, że ich zdaniem jest to odpowiednia forma spędzania wolnego czasu. Z drugiej strony możliwe jest, że osoby starsze stereotypowo są przypisane do roli „pomocy” w domu ze względu na dużą ilość wolnego czasu na emeryturze. Sami badani wspominali, że spotykają się z niezrozumieniem i brakiem zainteresowania. Dlatego istnieje możliwość, że rodzina i sami seniorzy spychają na drugi plan ich potrzeby związane z kulturą i rozrywką.

Jeśli już wygospodarują trochę czasu tylko dla siebie spotykają się ze znajomymi lub oglądają telewizję. Wśród udzielanych odpowiedzi znalazło się również spędzanie czasu z rodziną, ale niezwiązane z pomocą bliskim. Jako formy spędzania wolnego czasu badani wskazywali również słuchanie radia, czytanie prasy, robótki ręczne, wycieczki rowerowe.

Wszyscy respondenci uznali, że na terenie gminy jest zdecydowanie za mało wydarzeń kulturalnych. Deklarują, że gdyby takich wydarzeń było więcej, chętnie braliby w nich udział. Na terenie gminy działa Klub Seniora przy Gminnym Ośrodku Kultury oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Siedem osób bierze udział w organizowanych wycieczkach do kina i teatru. Jak widać seniorzy chętnie biorą udział w życiu kulturalnym. Trzy osoby biorą udział w lokalnych wydarzeniach typu festyny, dożynki. Na terenie gminy odbywają się także wyjazdy, wycieczki krajoznawcze, w których uczestniczą seniorzy (6 odpowiedzi). Trzy osoby udzielają się w Klubie Seniora. Tyle samo odpowiedzi dotyczyło Koła Gospodyń Wiejskich.

Seniorzy są grupą gotową do aktywności na rzecz działalności społecznej. Dziewięć na dziesięć badanych udziela się w Kole Gospodyń Wiejskich (2 osoby są członkami zarządu). Trzy osoby udzielają się w zespole „Razem”, jedna należy do Ochotniczej Straży Pożarnej. Ponadto badani biorą udział w występach, pracują na rzecz świetlicy wiejskiej, biorą udział w spotkaniach integracyjnych. Jedna respondentka jest radną gminy. Badani seniorzy wykazują duże zaangażowanie w działalność społeczną poprzez członkostwo w lokalnych organizacjach. Wszyscy badani biorą czynny udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Osoby starsze badane na terenie gminy Brudzew najczęściej mają kontakt z instytucjami służby zdrowia i Urzędem Gminy. Twierdzą, że nie mają potrzeby korzystania z usług innych instytucji. Nie dostrzegają żadnych pozytywnych stron kontaktu z tymi instytucjami. Sześć spośród badanych osób negatywnie ocenia usługi publiczne. Według nich korzystanie z tego typu usług jest uciążliwe. Nie mają dobrych doświadczeń z tym związanych. Pozostali respondenci nie mają zdania na ten temat.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Wszyscy badani seniorzy uznali kwestię ekologii za istotną i przyznają, że przestrzegają ekologicznych zasad w codziennym życiu. Najczęściej stosowaną zasadą (wszystkie odpowiedzi) była segregacja odpadów. Przypuszczalnie wiąże się to z niższymi opłatami za śmieci posegregowane. Niezależnie od przyczyny seniorzy swoją postawą przyczyniają się do ochrony środowiska. Wśród odpowiedzi pojawiały się również oszczędność wody i prądu. Jedna osoba prowadzi uprawę ekologiczną warzyw, nie stosując w ogrodzie sztucznych nawozów.

II Gmina Dobra

1. Jakość i warunki życia

Jako najważniejszą wartość badani wskazali zdrowie własne i bliskich osób. Spośród 15 respondentów takiej odpowiedzi udzieliło 9 osób. Często pojawiała się odpowiedź, że dobry stan zdrowia jest podstawą i gwarantuje pomyślność również w innych dziedzinach życia. Jako kolejna wartość pojawiała się rodzina oraz relacje z innymi ludźmi. Respondenci wspominali również o poczuciu bezpieczeństwa i finansowej niezależności. Wymienione wartości stanowiły odpowiedź na blok pytań dotyczących hierarchii wartości życiowych. Ogólnie respondenci uważają siebie za ludzi szczęśliwych.

Jako źródło radości badane osoby starsze najczęściej określały relacje międzyludzkie. Składały się na nie spotkania w gronie znajomych, imprezy dla seniorów, a także spotkania z młodymi ludźmi, dobre relacje z sąsiadami, odwiedziny bliskich. „Dobre towarzystwo” było nawet definiowane jako pozytywna zmiana w szarej codzienności. Dla respondentów powodem do zadowolenia był także brak problemów, pomyślnie układające się życie. Podstawą szczęścia była również rodzina, która jest dla seniorów jedną z najważniejszych wartości. Badani mówili, że cieszy ich zdrowie najbliższych, usamodzielnienie się i stała praca dzieci oraz osiągnięcia szkolne wnuków.

Poza dobrą sytuacją na rynku pracy własnych dzieci, seniorzy pozytywnie wypowiadali się o ogólnej sytuacji związanej ze spadkiem bezrobocia, która ich cieszy. Powodem do radości był również dobry stan zdrowia, który zdaniem badanych seniorów daje chęć do życia i otwiera nowe możliwości. Jedna z respondentek na przykład porównywała pomyślną operację serca do daru drugiego życia.

Badani seniorzy podali szeroki wachlarz przyczyn, które powodują u nich smutek. Najczęściej

wymienianą odpowiedzią była polityka i zarządzanie państwem, które nie spotykają się z aprobatą tych osób. W tym kontekście mówiono też o programach telewizyjnych, którym brakuje obiektywizmu. Wśród powodów nieszczęścia były tragiczne sytuacje jak np. przedwczesna śmierć syna lub niepełnosprawność wnuka. Respondenci mówili też o zaśmiecaniu otoczenia, braku porządku, co świadczy o tym, że kwestia ekologii nie jest im obojętna. Problem stanowi również brak pieniędzy spowodowany niską emeryturą. Za irytującą uznano też zawiść ludzką, która ich zdaniem zaburza prawidłowe relacje interpersonalne, na których osobom starszym bardzo zależy. Poza tym mówiono o braku komunikacji autobusowej, który utrudnia życie seniorom, braku zainteresowań wśród młodego pokolenia, które dodatkowo ich zdaniem ma problem z nawiązywaniem relacji międzyludzkich. Dla jednego z respondentów problemem był ksiądz, który w jego opinii nazbyt ingeruje w niektóre sfery życia.

Badani zapytani jak się żyje na terenie ich gminy, uznali, że problemem są finanse. Lokalny rynek pracy nie przedstawia się obiecująco, zwłaszcza dla osób 50+, które mają ograniczone możliwości dodatkowego zarobkowania - obok emerytury. Żadna z osób nie przypomina sobie sytuacji, w której byłaby traktowana inaczej ze względu na swój wiek.

Dobra jest gminą miejsko-wiejską. Badani oceniają swoją sytuację mieszkaniową jako dobrą. Połowa z nich mieszka w domach jednorodzinnych, a połowa w mieszkaniach w bloku. Dziesięciu respondentów mieszka z rodziną. Swoje relacje z sąsiadami oceniają jako dobre.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Najczęściej wymienianą formą spędzania czasu wolnego było czytanie książek i jazda na rowerze. Wśród wymienianych aktywności pojawiało się także oglądanie telewizji, czytanie gazet, rozwiązywanie krzyżówek, spotkania ze znajomymi. Dwójka seniorów z tej grupy badanych spędza czas wolny korzystając z Internetu. Poza jazdą na rowerze pojawiły się także aktywności sportowe takie jak nordic walking i rower stacjonarny. Jedna osoba spędza czas wolny chodząc na przedstawienia teatralne. Wymieniono również szydełkowanie, szycie oraz prace na działce. Niektórzy z badanych w czasie wolnym wybierają się na wycieczkę lub spacer.

Seniorzy chętnie uczestniczą w imprezach organizowanych na terenie gminy. Funkcjonuje tam Centrum Kultury. Zaledwie 3 osoby nie uczestniczą w życiu kulturalnym gminy. Pozostali chętnie biorą udział w imprezach, część z nich aktywnie uczestniczy w ich tworzeniu. Seniorzy jako grupa ceniąca sobie relacje z innymi ludźmi wyrażają chęć uczestnictwa w różnego rodzaju wydarzeniach. Niektórzy badani stwierdzali, że organizacja lub uczestniczenie w imprezach jest dla nich dobrym sposobem na wypełnienie wolnego czasu.

Starsi mieszkańcy gminy Dobra wykazują chęć do angażowania się w działalność społeczną. Jedynie 5 osób spośród badanych nie angażuje się w ogóle. Pozostali udzielają się społecznie. Ich aktywność przybiera różne formy. Wśród badanych byli członkowie grup wokalnych, rady sołeckiej, harcerstwa,

działacze lokalnego centrum kultury, Stowarzyszenia „Pomoc”, ZNP, zaangażowani w pracę na rzecz WOŚP, Związku Niewidomych, hospicjum. Większość respondentów bierze czynny udział w wyborach. Tylko 3 osoby oświadczyły, że nie głosują.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Instytucje publiczne, z którymi seniorzy najczęściej mają kontakt to służba zdrowia, Urząd Gminy i poczta. Wśród udzielonych odpowiedzi pojawiła się również biblioteka, PFRON i Związek Niewidomych. Większość respondentów negatywnie odnosi się do usług służby zdrowia. Narzeka na długie kolejki, ograniczony dostęp do specjalistów, długie oczekiwanie na badania, co w efekcie prowadzi do konieczności korzystania z prywatnych usług, które są bardzo drogie. Tylko 1 osoba pozytywnie oceniła obsługę w Urzędzie Gminy. Generalnie 2 badanych oceniło dobrze usługi, z których korzysta. Jeden respondent ocenił negatywnie komunikację autobusową na obszarach wiejskich – brak połączeń.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Wszyscy respondenci zadeklarowali, że sortują śmieci i przywiązują uwagę do oszczędnego trybu życia, co pozwala wywnioskować, że ekologia jest dla nich ważna. Ogólnie są pozytywnie nastawieni do ekologii. Źle odbierają wyrzucanie śmieci do lasu, palenie w piecach nieodpowiednimi materiałami. Uważają przy tym, że w tych przypadkach konieczna jest interwencja odpowiednich służb. Ważny jest dla nich porządek w najbliższym otoczeniu (obejście domu, ulice, chodniki). Wśród odpowiedzi pojawiła się również aprobata dla zdrowej żywności i udział w akcji „Sprzątanie świata”.

III Gmina Goszczanów

1. Jakość i warunki życia

Nadrzędną wartością dla tej grupy respondentów okazało się zdrowie zarówno swoje, jak i bliskich. Takiej odpowiedzi udzieliło 8 na 10 badanych. Dobry stan zdrowia uznano jako podstawę do osiągnięcia pozostałych zamierzeń. Połowa z nich jako ważne określiła dobre relacje i zgodę w rodzinie. Wśród wskazań pojawiło się również posiadanie przyjaciół, zwiedzanie Polski, pogodne usposobienie, a także praca w gospodarstwie.

Większość seniorów jako źródło szczęścia wskazywało dobre relacje z innymi ludźmi, obecność rodziny, sukcesy dzieci i wnuków. Poza tym mówiono o zadowoleniu z realizacji własnych celów, udzielaniu się w społeczności lokalnej, np.: organizacja i udział wydarzeń w Gminnym Ośrodku Kultury, radość z niesienia pomocy innym, obecność ludzi, którzy chcą angażować się społecznie.

Seniorów smuci przede wszystkim brak zrozumienia i szacunku. Np. ze strony osób młodych. Takiej odpowiedzi udzieliła połowa respondentów. Według jednego z respondentów przyczynia się to do braku integracji międzypokoleniowej, a jak pokazuje przykład tej i innych gmin, dla seniorów relacje są istotną kwestią. Za irytujący uważają również fatalny stan służby zdrowia. Denerwuje ich też agresja,

złe zachowanie, wulgaryzmy. Pojedyncze osoby mówiły również o zbyt szybkim upływie czasu, zbyt małym zainteresowaniem organizowanymi wydarzeniami przez inne osoby, bałaganie w obejściach. Wszyscy badani ocenili swoją sytuację mieszkaniową jako dobrą. Tylko 1 respondent nie mieszka w domu jednorodzinnym. O 7 osobach wiadomo, że mieszkają wspólnie z rodziną. Relacje sąsiedzkie zostały ocenione pozytywnie. We wspólnocie sąsiedzkiej nie występują konflikty.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Z wyjątkiem jednej osoby, respondenci wskazali spotkania ze znajomymi i sąsiadami jako najczęstszą formę spędzania czasu wolnego. Połowa badanych seniorów w czasie wolnym zajmuje się wnukami. Osoby starsze cenią sobie kontakt z wnukami, dlatego mogli uznać czas spędzony z nimi jako atrakcyjny sposób wypełnienia czasu wolnego. Jednak wspomnieli także o braku zainteresowania osobami starszymi i ich potrzebami. Dlatego można przypuszczać, że czas wolny seniorów spędzony z wnukami jest podyktowany potrzebą dzieci, a nie seniorów, którym w gruncie rzeczy może brakować czasu na rozrywkę. Badani w wolnym czasie zajmują się czytaniem książek lub gazet, oglądaniem telewizji, uprawą ogródka. Część seniorów jest zaangażowanych społecznie. Działają w komisji parafialnej, ochotniczej straży pożarnej, kole gospodyń wiejskich. Uczestniczą w imprezach i wydarzeniach kulturalnych dedykowanych dla seniorów i nie tylko.

Chcieliby, żeby w gminie było więcej wydarzeń kulturalnych. Połowa osób korzysta z lokalnej oferty kulturalnej, najczęściej biorąc udział w wydarzeniach organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury. Biorą udział w zorganizowanych spotkaniach integracyjnych dla seniorów, wieczorkach tanecznych, wycieczkach, wyjazdach do kina i teatru, uczestniczą w miejscowych wydarzeniach typu dożynki lub festyny.

Seniorzy z Gminy Goszczanów angażują się społecznie. Należą do Związku Emerytów i Rencistów, OSP, działają w GOK, stowarzyszeniach, organizacjach na rzecz kobiet. Jedna respondentka jest sołtysem wsi. Pozostałe osoby angażują się przy okazji organizacji ważnych wydarzeń, np. dożynek, spotkań integracyjnych. Działalność społeczna nie zawsze jest zależna jedynie od samej potrzeby zaangażowania. Czasami chęć do działania na rzecz innych uniemożliwia pogarszający się stan zdrowia, co w przypadku seniorów jest istotnym czynnikiem. Połowa badanych deklaruje czynny udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Respondenci korzystają przede wszystkim z usług Urzędu Gminy, służby zdrowia i banków. Wspomniano również o bibliotekach i komunikacji (PKP, PKS). Ogólnie uznają, że jakość tych usług mogłaby być na wyższym poziomie. Mimo to dostrzegają zalety. Ponad połowa przyznała, że w domu kultury, bibliotece i bankach mogą liczyć na miłą obsługę. Jeden respondent zwrócił uwagę na możliwość skorzystania z bezpłatnego Internetu w instytucjach kultury. Jako wady wskazano długie

kolejki do lekarzy i nieuprzejmość niektórych z nich. Choć były też pozytywne opinie na temat lekarzy i pielęgniarek. W przypadku Urzędu Gminy respondenci zwrócili uwagę na biurokrację i brak podjazdów. Jeden respondent wspominał o małym zaangażowaniu opieki społecznej w pomoc obywatelom.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Generalnie seniorzy deklarują, że dbają o środowisko. Połowa badanych segreguje odpady. Zwracają uwagę na dzikie wysypiska śmieci w lasach, palenie w piecach opałem nieprzeznaczonym do spalania. Respondenci wspominali, że wyłączają zbędne oświetlenie, dbają o porządek wokół domu. Wspomniano również o zdrowej żywności i nie stosowaniu chemicznych środków do ochrony roślin w czasie aktywności pszczół. Na tej podstawie można wywnioskować, że seniorzy są świadomi konieczności ochrony środowiska i w miarę swoich możliwości i wiedzy przyjmują postawy ekologiczne.

IV Gmina Kościelec

1. Jakość i warunki życia

Zdecydowanie najważniejszą wartością dla badanych jest zdrowie. Drugą najczęściej występującą odpowiedzią była rodzina. Poza tym respondenci wymieniali spokój, kontakty z innymi ludźmi, sytuację materialną, zgodę i szacunek. Wspominano również o pracy dla młodych osób, wartości wykształcenia, kościele, kulturze osobistej, czystym środowisku, powstaniu w okolicy domu seniora, podróżach.

Pytani o to czy czują się szczęśliwi uznają, że przeżyli już swoje życie i mają raczej obojętny stosunek do szczęścia. Badanym seniorom największą radość sprawiają dobry stan zdrowia i wnuki. Tak stwierdziła blisko połowa respondentów. W dalszej kolejności są to kontakty międzyludzkie, zgoda, osiągnięcia dzieci. Badane osoby starsze mówiły również o dobrych stosunkach sąsiedzkich, przyjaznym środowisku. Seniorów cieszy życie w swojej okolicy, stabilna sytuacja materialna, pomoc innym, sprawność fizyczna, podróże, nowa infrastruktura.

Osoby starsze wskazały szeroki wachlarz powodów smutku i złości. Część z nich to osobiste problemy, np. konieczność mieszkania z byłym małżonkiem w jednym domu po rozwodzie, problemy finansowe, choroby i fizyczne cierpienie z nimi związane, lekceważenie przez członków rodziny ze względu na wiek. Mówiono również o występujących zjawiskach patologicznych, np. alkoholizm, narkomania, wandalizm. Seniorzy jako źródło negatywnych odczuć określali również problemy społeczności lokalnej. Były to głównie bezpańskie psy, brak miejsc do integracji, brak życia kulturalnego, duże odległości od lekarzy, bariery infrastrukturalne dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Zwrócili również uwagę na coraz mniejsze zaangażowanie społeczne ludzi i problemy w relacjach interpersonalnych.

Mieszkańcy oceniają jakość życia w gminie jako raczej złą. Wpływ na ten stan rzeczy ma według nich zła sytuacja finansowa mieszkańców. W opinii respondentów mieszkańcy gminy są mało mobilni, nie są otwarci na kontakty z innymi ludźmi. Podobnie sytuacja na rynku pracy nie prezentuje się w opinii seniorów najlepiej. Osoby 60+ wykazują chęć do pracy, ale mają problem ze znalezieniem zatrudnienia.

Wszyscy respondenci mieszkają w domach jednorodzinnych na terenach wiejskich. Dwie osoby mieszkają same. Stosunki z sąsiadami nie zostały uznane za dobre. W społeczności sąsiedzkiej powstają konflikty.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Połowa badanych jako najczęstsze formy aktywności w czasie wolnym wskazała czytanie książek i gazet, oglądanie telewizji, jazdę na rowerze. Wśród odpowiedzi znalazły się także wyjścia na spacer, do kościoła, prace w ogrodzie, opieka nad wnukami. Seniorzy zajmują się również rękodziełem i udziałem w wystawach rękodzielniczych, malowaniem obrazów, majsterkowaniem, wędkowaniem, spotykają się z rodziną, zajmują się zwierzęciem oraz działają na rzecz stowarzyszenia. Najwięcej czasu dla siebie mają po południu i wieczorami. Seniorzy biorą udział w wydarzeniach organizowanych na terenie gminy, ale zaznaczają, że oferta lokalnych instytucji kulturalnych jest uboga i chcieliby, żeby było więcej atrakcji. Ze względu na słabą komunikację, nie mają możliwości wyjazdów do miejscowości gdzie jest więcej wydarzeń kulturalnych. Osoby starsze rzadko wyjeżdżają do kina czy do teatru. Chodzą na festyny, mecze piłki nożnej lokalnych drużyn, zawody strażackie, biorą udział w obrzędach kościelnych lub uroczystościach przygotowanych w szkole przez dzieci, np.: Dzień Babci. Jedna respondentka deklaruje działalność w chórze. Przeszkodą w uczestniczeniu w życiu kulturalnym są również poważne problemy osobiste. Jedna badana przyznała, że ze względu na męża alkoholika ogranicza swój udział w wszelkich wydarzeniach.

Połowa badanych nie angażuje się społecznie. Jako powód podaje zły stan zdrowia uniemożliwiający działalność oraz problemy z komunikacją transportową na terenie gminy. Część respondentów angażuje się społecznie poprzez pracę na rzecz stowarzyszeń (2 osoby) lub towarzystwa muzycznego (1 osoba). Tylko 3 osoby zadeklarowały czynny udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Wszyscy respondenci korzystają z usług służby zdrowia. Większość korzysta z usług banków i poczty. Urząd Gminy wskazały jedyne 3 osoby, natomiast ZUS – 2. Pojedyncze osoby wspomniały o opiece społecznej, sądzie, policji, urzędzie skarbowym. Jako plusy wskazano miłą obsługę (za wyjątkiem 1 respondenta). Według 2 osób zauważalne są mniejsze kolejki. Za udogodnienie uznano funkcjonujące systemy numerkowe. Jednak nie wszyscy respondenci są zdania, że kolejki uległy zmniejszeniu. Przeciwnie uważa połowa badanych. Dodatkowo mówiono o braku organizacji pracy w instytucjach, zbyt dużej odległości od miejsca zamieszkania, lekceważącym podejściu do petentów, barierach architektonicznych, utrudnionej rejestracji telefonicznej. Zdania odnośnie traktowania pacjentów są podzielone. Część respondentów uważa, że personel medyczny odnosi się do pacjentów dobrze. Pozostali są zdania, że zainteresowanie pacjentem jest małe.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Badani seniorzy dostrzegają konieczność ochrony środowiska. Wszyscy zadeklarowali sortowanie śmieci i oszczędzanie prądu oraz wody. Dużym problemem jest dla mieszkańców brak kanalizacji. Wśród opinii na temat ekologii pojawiła się aprobata dla odnawialnych źródeł energii. Seniorzy zauważają problem wykorzystania jako opału materiałów nienadających się do spalania w piecach. Ponadto respondenci uprawiają własne warzywa i zdają sobie sprawę ze szkodliwości dachów z eternitu, które planują wymienić (2 osoby). Wśród odpowiedzi pojawiały się także udział w akcjach na rzecz ochrony środowiska, używanie wody ze studni do podlewania ogrodu, utrzymywanie porządku w obejściu, chęć założenia baterii słonecznych.

V Gmina Kawęczyn

1. Jakość i warunki życia

Wszyscy respondenci uznali, że najważniejsze w życiu są radość, spełnienie marzeń, powodzenie w życiu swoich dzieci. Zapytani o szczęście twierdzą, że ze względu na życiowe doświadczenia trudno mówić o pełni szczęścia. Tragiczne doświadczenia, jak np. śmierć bliskich, uniemożliwiają odczuwanie szczęścia. Według wszystkich badanych największą radość przynoszą im osiągnięcia dzieci i wnuków, ich powodzenie w życiu. Tylko 2 osoby jako źródło zadowolenia wskazało własne osiągnięcia.

Powodem do smutku są głównie choroby i zmartwienia. Tak uważają wszyscy badani. Ponad połowa z nich ma problem z finansami spowodowanymi zbyt niską emeryturą. Seniorzy nie byli w stanie wskazać sytuacji, w której byliby traktowani lepiej lub gorzej ze względu na wiek.

Wszystkie badane osoby starsze objęte badaniami mieszkają na wsi, z rodzinami. Oceniają swoją sytuację mieszkaniową jako dobrą. Nie skarżą się również na relacje z sąsiadami, określając je jako pozytywne.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Najbardziej powszechną formą spędzania wolnego czasu badanych seniorów w tej grupie są spotkania ze znajomymi, udzielanie się w kole gospodyń wiejskich. Inną częstą rozrywką są wycieczki lub wyjazdy na basen. Jeden respondent w czasie wolnym gra w karty. Swoją aktywność ograniczają do grupy lokalnej, raczej nie uczestniczą w życiu kulturalnym poza obszarem gminy. Seniorzy uczestniczą w wydarzeniach organizowanych przez gminę. Najczęściej są to wycieczki, dożynki i festyny. Takiej odpowiedzi udzieliło 8 na 10 badanych.

Seniorzy udzielają się społecznie w związku emerytów i kole gospodyń wiejskich. Większość badanych zadeklarowała swoją działalność w tych organizacjach (poza 1 osobą). Miejscem aktywności społecznej jest także biblioteka, gdzie działa 7 osób. Ponadto jest to udział w organizacji imprez okolicznościowych, jak np. Dzień Kobiet, o którym wspomniała 1 osoba. Wszyscy respondenci potwierdzają głosowanie w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Respondenci korzystają ze służby zdrowia, świetlicy i biblioteki. Większych problemów nie zgłaszano.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Seniorzy biorący udział w badaniu segregują śmieci, zwracają uwagę na czystość w lasach, przywiązują wagę do porządku w najbliższym otoczeniu.

VI Gmina Malanów

1. Jakość i warunki życia

Zdecydowana większość respondentów (8/9) uznała zdrowie za najważniejszą wartość w życiu. Według seniorów zdrowie gwarantuje samodzielność, niezależność, umożliwia kontakt z otoczeniem. Właśnie kontakty międzyludzkie są drugą ważną kwestią w życiu badanych. Połowa z nich uznała je za ważne. Mówiono również o pracy, pomocy innym, sytuacji materialnej, niezależności. Seniorów cieszą przede wszystkim kontakty międzyludzkie. Jako źródło zadowolenia określiła je połowa respondentów. W dalszej kolejności były to sprawność i samodzielność, wnuki, osiągnięcia dzieci. Badanych cieszy również poprawa warunków życia na wsi, pomoc, na którą mogą liczyć, dobre stosunki z sąsiadami, poczucie bezpieczeństwa.

Dla osób starszych smutne i irytujące jest przede wszystkim małe zainteresowanie ze strony samorządu i opieki społecznej. Dla 7 osób jest to najważniejsze źródło niezadowolenia. W dalszej kolejności był to brak zajęć z seniorami, kolejki do specjalistów, brak komunikacji autobusowej, brak zrozumienia. Problemem jest także brak pracy, zła sytuacja finansowa. Ze względu na ograniczone możliwości transportu osoby starsze są uzależnione od pomocy innych osób. Mówiono również o braku zajęć terapeutycznych z osobami samotnymi, ograniczonym dostępie do służby zdrowia, braku domu dziennego pobytu. Zwrócono też uwagę na małą aktywność społeczną obywateli. Zdaniem badanych mała aktywność ogranicza realizację potrzeb kulturalnych.

Wszyscy respondenci są mieszkańcami wsi. Dobrą sytuację mieszkaniową deklaruje 7 badanych, 1 osoba uznaje swoje warunki mieszkaniowe za dostateczne, 1 za skromną. Samotnie mieszkają 2 osoby. Spośród osób mieszkających samotnie, 1 deklaruje skromną sytuację.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Wszyscy respondenci w czasie wolnym zajmują się prowadzeniem gospodarstwa domowego, co należy uznać za brak czasu wolnego. Ewentualnie robią zakupy lub sprzątają, czytają książki, spotykają się z sąsiadami, pracują w ogrodzie lub pracują społecznie.

Seniorzy chętnie braliby udział w wydarzeniach, ale oferta gminy nie jest dla nich zbyt atrakcyjna. Wskazują na brak zajęć adresowanych docelowo do osób starszych, np. zajęć terapeutycznych, spotkań

integracyjnych dla seniorów. Połowa z respondentów chodzi na festyny. Inną formą spędzania czasu są zorganizowane wyjazdy do kina czy teatru. Seniorzy narzekają, że w ich gminie nie dzieje się nic atrakcyjnego, gmina nie interesuje się rozwojem życia kulturalnego, brak lidera, który zająłby się życiem kulturalnym. Dodatkowo słabo rozwinięta komunikacja autobusowa uniemożliwia wyjazd do innych miejscowości w celu zaspokojenia takich potrzeb. W gminie jest dostępna świetlica, ale stoi pusta. Połowa respondentów bierze udział w organizacji imprez. Część badanych działa w stowarzyszeniach lub pomaga potrzebującym, np.: niepełnosprawnym dzieciom. Druga połowa nie jest aktywna społecznie, ponieważ nie chce albo nie widzi takiej potrzeby. Powodem braku działalności na rzecz innych jest też stan zdrowia, który uniemożliwia zaangażowanie się w życie społeczne.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Wszyscy respondenci korzystają ze służby zdrowia, większość z nich miała kontakt z urzędem gminy. Poza tym są to banki, poczta, biblioteka, kościół, opieka społeczna oraz szkoła. Połowa badanych uznała obsługę w banku i na poczcie za miłą. Trzech respondentów jest zadowolonych z dostępności przychodni, biblioteki, banku lub apteki. Tylko 1 badany wyraził pozytywną opinię o służbie zdrowia i urzędnikach w publicznych podmiotach. Połowa respondentów jest niezadowolona z małego zaangażowania samorządu w problemy mieszkańców, są zdania, że komunikacja między gminą a mieszkańcami jest słaba (2 osoby). Połowa z nich narzeka na kolejki w przychodniach. Ponadto GOPS i Urząd Gminy nie są skore do pomocy, CKiS nie wychodzi naprzeciw potrzebom mieszkańców.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Większość seniorów przywiązuje wagę do ekologii. Siedem osób sortuje śmieci, oszczędza prąd i wodę. Co prawda 1 respondent przyznał, że główną motywacją do oszczędzania jest niska emerytura. Nie zmienia to jednak faktu, że jego postępowanie jest jednoznaczne z ekologiczną postawą. Dwie osoby są zwolennikami zdrowej żywności. Jedynie 3 osoby nie wyraziły zainteresowania zagadnieniami związanymi z ochroną środowiska.

VII Gmina Przykona

1. Jakość i warunki życia

Zdecydowanie najważniejsze dla badanych seniorów jest zdrowie. Takiego zdania jest 6 z 8 badanych. Jako inne ważne wartości w życiu zostały wymienione spokój i rodzina. Respondenci wspominali również o kontakcie z ludźmi, sytuacji materialnej, szczerości, odpowiedzialności za czyny, zaufaniu, pokoju na świecie. Większość osób ocenia siebie jako szczęśliwe. Tylko 1 respondent stwierdził, że nie uznałby siebie za szczęśliwego człowieka. Osoby starsze, które wzięły udział w badaniu najbardziej cieszy dobre zdrowie. Takiej odpowiedzi udzieliła ponad połowa badanych. Źródłem zadowolenia są również spotkania z innymi ludźmi, rodzina, sytuacja mieszkaniowa.

Jako swoje największe bolączki seniorzy wymienili starość, niską emeryturę, która wiąże się z koniecznością dorabiania, małą mobilność. Wśród problemów znalazły się również pogarszające się zdrowie, samotność, małe zainteresowanie seniorami ze strony gminy. Osoby starsze smuci upływ czasu. Szybko mijający czas i nadchodząca starość, według seniorów blokują realizację niektórych planów. Respondenci są zdania, że temat rynku pracy ich nie dotyczy, ponieważ mieszkają na wsi i ich praca oznacza pracę we własnym gospodarstwie.

Wszyscy przyznali, że nie spotkali się gorszym traktowaniem ze względu na wiek.

Badane osoby są mieszkańcami wsi. Swoją sytuację mieszkaniową określają jako dobrą. Takiego zdania było 8 seniorów. Bardzo dobre warunki mieszkaniowe ma 1 respondent. Jako średnią swoją sytuację mieszkaniową określiła 1 osoba. Wszyscy mieszkają z rodzinami. Stosunki sąsiedzkie uznali za dobre.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Seniorzy najchętniej spędzają czas wolny na oglądaniu telewizji lub zajmowaniu się wnukami. Innymi aktywnościami są szydełkowanie, tkanie, gotowanie i robienie przetworów lub odpoczynek w ciszy. Najwięcej czasu wolnego seniorzy mają wieczorami.

Seniorzy biorą też udział w wydarzeniach organizowanych w gminie. Są to głównie festyny, dożynki, przedstawienia, pokazy, uczestnictwo w grupach parafialnych i kółkach różańcowych. Większość respondentów uczestniczy w uroczystościach kościelnych. Zdaniem 1 respondenta w gminie brak atrakcyjnych rozrywek, niewiele się dzieje.

Połowa respondentów przyznała, że nie ma czasu na zaangażowanie społeczne. W takich aktywnościach bierze udział tylko 1 osoba spośród badanych. Zajmuje się działalnością na rzecz parafii, bierze udział w szkoleniach, pomaga sąsiadom. Jedynie 2 osoby zadeklarowały udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Większość badanych miała okazję korzystać z usług służby zdrowia i poczty. Mieli również kontakt z bankami, biblioteką i urzędem gminy. Jako zalety kontaktu z tymi instytucjami połowa respondentów uznała miłą obsługę. Mimo to są respondenci, którzy uważają, że obsługa nie zawsze jest życzliwa. Na przykład niektóre starsze osoby niedosłyszą, jak jedna z respondentek, a obsługa w instytucjach nie bierze tego pod uwagę i nie stara się mówić głośniej i wyraźniej. Za plus uznano również terminowość poczty w dostarczaniu emerytury. Za wadę zostały uznane duże kolejki w instytucjach. Tak twierdzi połowa badanych.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Zdecydowana większość badanych seniorów (z wyjątkiem jednej osoby) może się pochwalić własnym ogródkiem, w którym ekologicznie uprawia warzywa. Zdaniem jednej osoby dzięki wysokiej jakości warzywom i owocom pochodzącym ze wsi, udało jej się dożyć w zdrowiu starości. Odpady sortuje 5 badanych. Jedna osoba zadeklarowała oszczędzanie wody i prądu. Wśród odpowiedzi pojawiło się

poparcie dla zmniejszenia ilości opakowań foliowych. Ogólnie seniorzy są świadomi konieczności ochrony środowiska i starają się stosować ekologiczne zasady w swoim gospodarstwie domowym.

VIII Gmina Turek

1. Warunki i jakość życia

Wszyscy respondenci twierdzą, że w życiu najważniejsze jest zdrowie, zarówno własne, jak i najbliższych. Dobry stan zdrowia daje niezależność od innych. Wartością dla seniorów są również rodzina i zgoda, kontakt z innymi ludźmi. Tylko jedna osoba uznała, że ważne są pieniądze. Badani seniorzy nie stwierdzili jednoznacznie, że są szczęśliwi. Raczej biorą życie takim jakie jest, bez zbytniego zagłębiania się, czy czują się szczęśliwi. Respondentom największą radość sprawia dobre zdrowie, wnuki, zgoda w rodzinie i w najbliższym otoczeniu. Za źródło zadowolenia uznano też osiągnięcia dzieci, stabilną sytuację zawodową dzieci, możliwość pomagania innym.

Seniorzy wskazali wiele różnych źródeł swojego zmartwienia. Przede wszystkim był to brak komunikacji autobusowej, który ogranicza mobilność osób starszych i uzależnia ich od innych osób. Powodem smutku i złości są również relacje z niektórymi ludźmi ze względu na ich negatywne cechy: złośliwość, plotkarstwo. Zdaniem badanych takie zachowania rujnują dobre stosunki i zgodę, na których im zależy. Seniorów denerwuje również polityka. Mówiło o tym 2 respondentów. Irytuje ich do tego stopnia, że przeszkadza w oglądaniu telewizji, która jest jedną z ich ulubionych rozrywek. Seniorzy zwrócili też uwagę na zaniedbanie potrzeb emerytów objawiające się brakiem odpowiednich organizacji, w których mogliby się zrzeszać. Zauważono brak domu opieki dla osób starszych, a w gminie przybywa seniorów. Respondentów denerwuje też wandalizm i zaśmiecanie otoczenia.

Seniorzy nie spotkali się z gorszym traktowaniem ze względu na wiek.

Połowa respondentów przyznaje, że ma dobrą sytuację mieszkaniową (6 osób). Pozostali badani uważają, że ich sytuacja mieszkaniowa jest dostateczna, ale chętnie by ją poprawili. Skromne warunki mieszkaniowe ma jedna osoba. Czterech badanych mieszka z rodziną. Wszyscy uważają, że ich stosunki z sąsiadami są dobre.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

W czasie wolnym połowa badanych osób starszych ogląda telewizję lub czyta książki. Sposobem na wolny czas są także krzyżówki, ćwiczenia, np. joga lub nordic walking (3 odpowiedzi). Seniorzy zajmują się wnukami, gotują, spacerują. Jeden respondent czas wolny poświęca na pracę. Formą spędzania wolnego czasu jest także modlitwa. Ogólnie seniorzy wyrażają chęć uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym, ale zauważają, że często brakuje odpowiedniej oferty. Najczęściej biorą udział w festynach i dożynkach organizowanych w gminie. Połowa badanych jeździ na organizowane wycieczki. Dwie osoby przyznały, że nie biorą udziału w życiu kulturalnym i raczej ich to nie interesuje. Respondenci udzielają się społecznie. Taką działalność zadeklarowało 7 osób. Jest to głównie

organizacja imprez, działalność na rzecz stowarzyszeń, do których należą (np. Stowarzyszenie Wspólnota Kobiet). Pozostałe osoby nie są zaangażowane. Powodem jest zdrowie lub brak takiej potrzeby. Połowa badanych bierze czynny udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Większość respondentów miała kontakt ze służbą zdrowia. Poza tym były to banki, poczta, biblioteka, urząd gminy i inne urzędy, a także biuro turystyczne. Niemal wszyscy badani są zadowoleni z organizacji pracy w urzędach. Urzędników oceniają jako uprzejmych i skłonnych do pomocy. Mimo to pojawiły się głosy, że w urzędach zdarza się aroganckie zachowanie wobec petenta, ale stanowiły one mniejszość. Seniorzy narzekają na kolejki w urzędach i przychodni. Z dezaprobatą odnoszą się do skomplikowanego urzędniczego języka. Niektórzy seniorzy nie mogą się odnieść do jakości usług w innych instytucjach, ponieważ korzystają tylko ze służby zdrowia, a pozostałe sprawy załatwia rodzina.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Wszyscy respondenci zadeklarowali segregację odpadów. Część podzieliła się informacją, że uczy wnuki jak segregować śmieci. Wspomniano też o używaniu toreb wielokrotnego użytku, zwrócono uwagę na brak oczyszczalni ścieków w gminie.

IX Gmina Władysławów

1. Jakość i warunki życia

Spośród 19 badanych seniorów 16 stwierdziło, że w życiu najważniejsze jest zdrowie. Dobry stan zdrowia jest gwarancją niezależności. Ważna jest również rodzina. Jako inne wartości wymienione zostały spokój, zgoda i samodzielność. Są dalecy od definiowania siebie jako osoby szczęśliwe. Przyjmują życie takie jakie jest, bez zastanawiania się czy przynosi im szczęście.

Seniorów najbardziej cieszy zdrowie i rodzina. Przyczyną radości są osiągnięcia dzieci, kontakt z innymi ludźmi, sprawność fizyczna, brak konfliktów w życiu prywatnym lub po prostu każdy kolejny dzień. Zdarzały się również pesymistyczne odpowiedzi mówiące, że nic nie cieszy.

Wśród powodów trosk respondenci wymienili wiele czynników. Najczęściej pojawiała się polityka (4 odpowiedzi). Do zasmucających i irytujących kwestii zaliczono także sytuację na świecie, upływ czasu, trudny życiowy start młodych ludzi, brak zgody, brak szacunku, kolejki do specjalistów, samotność, brak zainteresowań wśród młodych ludzi. Zapytani o życie na terenie gminy, stwierdzili, że problemem są finanse. Seniorzy narzekają też na postawy ludzi odznaczające się izolacją i skłonnością do plotkarstwa, co utrudnia nawiązywanie i utrzymywanie prawidłowych relacji.

Jako przykład traktowania ich w inny sposób ze względu na wiek podają wizyty w urzędach, gdzie usiłuje się ich jak najszybciej zbyć. Wszyscy określili swoją sytuację mieszkaniową jako dobrą. Większość badanych osób mieszka z rodziną.

2. Czas wolny, uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy, zaangażowanie społeczne

Najchętniej podejmowaną czynnością w wolnym czasie jest oglądanie telewizji. Połowa respondentów lubi oglądać telewizję. Pozostałe aktywności to praca w ogrodzie, spotkania towarzyskie, chodzenie do kościoła, czytanie, zakupy, spacerowanie. Niektórzy seniorzy mają ograniczony czas wolny ze względu na pracę, która jest konieczna do zasilenia skromnej emerytury lub renty. Wśród aktywności pojawiły się też spotkania w klubie seniora lub w domu kultury.

Seniorzy nie wykazują dużego zainteresowania życiem kulturalnym. Połowa z nich nie bierze udziału w wydarzeniach organizowanych przez gminę. Przyznają, że oferta nie jest dla nich atrakcyjna. Dwie osoby uczęszczają na spotkania w klubie seniora. Jedna respondentka brała udział w projekcie „Przygoda z Kulturą”. Jedna osoba udziela się w Gminnym Ośrodku Kultury i stowarzyszeniu. Ponad połowa badanych nie angażuje się społecznie. Większość seniorów bierze czynny udział w wyborach.

3. Instytucje publiczne – kontakt i ocena

Jedenastu respondentów nie korzysta z usług instytucji publicznych. W pozostałych przypadkach jest to urząd gminy i ośrodek zdrowia, w drugiej kolejności bank, biblioteka, poczta. Siedem osób ocenia pozytywnie jakość usług. Najczęstszymi minusami są duże kolejki, brak dostępu do specjalistów. Ośmiu badanych nie wyraziło swojej opinii na ten temat.

4. Ekologia – świadomość, postawy proekologiczne

Większość respondentów deklaruje, że segreguje śmieci. Połowa z nich jest świadoma szkodliwości palenia w piecu nieodpowiednimi materiałami. Ogólnie badani seniorzy mają podstawową świadomość konieczności wprowadzania ekologicznych zasad w swoim życiu.

REKOMENDACJE dla dalszych działań na rzecz seniorów na obszarze działania LGD

Wyniki badań zawarte w niniejszym raporcie nasuwają rekomendacje, które być może okażą się źródłem inspiracji dla instytucji, organizacji i działaczy lokalnych, podejmujących inicjatywy na rzecz seniorów. Seniorzy w ujęci w raporcie to ludzie otwarci na inicjatywy, oczekujący zainteresowania, szacunku, w dużej mierze cieszący się z życia. Pojmowanie szczęścia definiowane jest przez nich poprzez dobre zdrowie, radość z życia najbliższych, dobrostan (miejsce do życia). Nie oznacza to jednak, że życie seniorów nie pozostawia do życzenia. W większości analizowanych przypadków, w piramidzie Masłowa – potrzeby życiowe seniorów znajdują się co najwyżej w jej połowie. Ograniczają się one głównie do spełnienia potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa niekiedy – potrzeb społecznych. Wiele potrzeb seniorów ma charakter nieuświadomiony, co podyktowane jest ogólnym standardem życia seniorów w naszym kraju. Wartym podkreślenia jest także fakt, iż przyjęta próba badawcza to tylko niewielki promil społeczności znajdującej się w jesieni życia, zamieszkałej na obszarze LGD. Próba badawcza zatem nie wyczerpuje zapewne wszystkich obszarów wymagających wsparcia.

Dla poprawy standardu życia, zadowolenia i satysfakcji seniorów wartym jest rozważenie podjęcia działań poprzez realizację następujących projektów:

- służących integracji międzypokoleniowej, pozwalających poznać „dwa światy” seniorów i ich wnuków;
- dotyczących komunikacji w rodzinie, zrozumienia potrzeb, służących integracji między członkami rodzin (wspólne warsztaty);
- o charakterze kulturalnym, poszerzających dotychczasową ofertę ośrodków kultury, zaspakajających potrzeby angażowania się w życie kulturowe gminy;
- w zakresie kultury, odpowiadających na ograniczenia związane z problemem słabej komunikacji samochodowej na obszarze LGD, dostarczających możliwość obcowania z tzw. wysoką kulturą, kulturą teatralną, etc.
- mających na celu aktywizację organizacji społecznych w zakresie podejmowania przez nich działań na rzecz seniorów (np. otwarte konkursy ofert w gminach);
- zakładających kampanie uświadamiające problemy, z którymi spotykają się seniorzy oraz projektów łamiących stereotypy o seniorach;
- angażujących samych seniorów w działania na rzecz lokalnej społeczności, w tym dzieci i młodzieży;
- projektów wykorzystujących świetlice wiejskie i inne mienie komunalne jako miejsce rozwoju, aktywizacji i integracji seniorów;
- o charakterze szkoleniowym skierowanym do instytucji publicznych, podnoszących jakość obsługi seniorów;
- zwiększających poczucie bezpieczeństwa seniorów;
- angażujących seniorów w proces konsultowania dokumentów i przepisów uchwalanych na poziomie gminy;
- eliminujących bariery architektoniczne dla seniorów;
- służących propagowaniu idei pomocy sąsiedzkiej;
- wspierających inicjatywy obywatelskie, w tym zrzeszania się seniorów;
- podnoszących świadomość ekologiczną seniorów, także poprzez racjonalne wykorzystanie surowców wtórnych;
- związanych ze zwiększeniem dostępności choćby do niektórych usług medycznych (np.: bezpłatne badanie słuchu etc.);
- rozwijających nowe pasje, zainteresowania i umiejętności seniorów (np.: w dziedzinie nowych technologii);
- wykorzystujących wiedzę i doświadczenie seniorów (np.: senior nauczyciel, senior wynalazca, senior pasjonata, senior animator – zajęcia dzieci i młodzieży na świetlicy wiejskiej, pogadanki w szkołach)

Aneks

Scenariusz wywiadu IDI

Uwagi dla moderatorów wywiadów/badaczy

Scenariusz zawiera jedynie pytania pomocnicze pogrupowane w działy. Jeżeli respondent sam poruszy dany temat, nie musimy zadawać wszystkich. Najważniejsze to dobra znajomość zagadnień w pamięci. Naszym celem jest naturalność i płynność rozmowy, które uzyskujemy przez zdobycie zaufania i prawdziwe słuchanie. Następnie, po każdym wywiadzie wypełniamy kartę wywiadu.

Scenariusz wywiadu IDI z seniorami

Dzień dobry, nazywam się i reprezentuję Chciałbym/abym z Panem/Panią chwilę porozmawiać na temat tego, jak się Panu/i żyje i co można zrobić, żeby na terenie naszej gminy poprawić warunki życia dla seniorów. Rozmowa zajmie od kilkunastu minut do około pół godziny i jest całkowicie anonimowa. Wnioski z prawie 100 rozmów, które prowadzimy z seniorami zostaną opracowane w formie raportu, który prześlemy władzom powiatu i będziemy starać się o środki na realizację pomysłów oraz postulatów. Dlatego Pana/i opinia jest dla nas bardzo ważna. Jeżeli Pan/i pozwoli, będę notować hasłowo najważniejsze punkty naszej rozmowy. Proszę o szczere i wyczerpujące odpowiedzi

[Wprowadzenie]

1. Na początek proszę powiedzieć kilka słów o sobie. (Musimy ustalić wiek, wykształcenie, relacje z rodziną + to co, respondent nam powie sam)

[Ocena warunków i jakości życia na obszarze LGD]

2. Gdyby miał/a P. wymienić to, co jest ważne dla P. w życiu, to by to co by to było?

Dlaczego właśnie to?

3. Czy można powiedzieć, że jest P. szczęśliwy/a jako człowiek? Dlaczego?

4. Czy jest coś, co najbardziej cieszy, sprawia P. radość? Co?

5. Czy jest coś, co stopniu powoduje smutek? Co? Dlaczego?

6. Teraz chciałby/abym zapytać o to, jak się P. żyje na terenie naszej gminy?

Dlaczego? Czy to co P. opisuje odbiega jakoś od tego, jak widziałby to zagadnienie „przeciętny senior” z naszej gminy?

7. Jakie problemy dotyczą P. jako osobę starszą w naszej gminie?

8. Czy zdarza się P. być traktowanym w jakichś sytuacjach ze względu na wiek? Jeśli tak, to w jakich?

9. Proszę powiedzieć, jak określiłby/aby P. swoje warunki mieszkaniowe (np.

standard mieszkania/domu, to czy wystarcza miejsca lub jest za dużo)?

Dlaczego właśnie tak? Czy mieszka P. z kimś (jeśli tak, to z kim?)

10. Jak można by podsumować P. relacje z sąsiadami?

[Czas wolny]

11. Proszę opowiedzieć trochę o tym, jak wygląda spędzanie przez P. wolnego czasu?

Chodzi o taki typowy wolny czas. Co P. robi? Raczej samemu, czy z kimś? Jakiego rodzaju są to czynności?

12. Czy zna P. jakieś organizacje, które pomagają seniorom lub oferują im spędzanie czasu wolnego?

13. Czy myśli P., że byłby/aby P. gotów/gotowa poświęcić część swojego czasu wolnego w angażowanie się w działalność społeczną, np. wolontariat, udział w ważnych wydarzeniach dla lokalnych mieszkańców?

14. Proszę powiedzieć, czy zdarza się P. brać udział w wyborach? Dlaczego?

[Uczestnictwo w życiu kulturalnym (w jakiej formie, jak często). Ocena dostępu do kultury i rozrywki]

15. Przejdźmy teraz do kolejnego tematu: czy zdarza się P. uczestniczyć w wydarzeniach organizowanych w gminie (np. grupy parafialne, festyny, przedstawienia, imprezy tematyczne, wykłady, pokazy, itd.?) Chodzi o wszelkie formy spędzania czasu, które zakładają wyjście z domu i pewne zorganizowanie. Ma P. takie okazje?

[Instytucje publiczne]

16. Proszę powiedzieć, z jakich usług publicznych zdarza się P. korzystać? Chodzi m.in. o kontakt z urzędami, służbą zdrowia, pomocą społeczną i innymi? Z jakimi jeszcze instytucjami ma P. kontakt?

17. Co może podobać się osobom starszym, być uznanym przez nie za pozytywną stronę w kontakcie z usługami publicznymi? Dlaczego?

18. A co jest najbardziej denerwujące w kontakcie z usługą publiczną, zwłaszcza dla osób starszych? Dlaczego?

19. Jak powinna wyglądać idealna usługa publiczna dla seniora? Jak powinien wyglądać kontakt? Jak senior powinien być obsłużony?

[Ekologia]

20. Czy można powiedzieć, że przykładą P. w swoim codziennym życiu wagę do ekologii (np. sortowania odpadów, zakupu ekologicznej żywności, oszczędzanie prądu i wody)? Na ile to jest dla P. istotne? Dlaczego?

Dodatkowe: Poruszyć tematy, jeżeli starczy czasu: Jak ocenia sytuację na rynku pracy? Czy ma kontakt ze scenami agresji i wandalizmu? Jeśli tak: Jak się zachowuje?

Bardzo dziękuję za rozmowę i poświęcony czas. To były bardzo cenne uwagi i spostrzeżenia. Chciałbym/abym P. zaprosić na konferencję podsumowującą projekt, która odbędzie się, a jeżeli będzie miał/a P. ochotę, także do włączenia się w działania naszej organizacji.

Karta podsumowania wywiadu IDI

DATA WYWIADU: NAZWISKO PRZEPROWADZAJĄCEGO:	MIESZKANIE Miejsce zamieszkania Sytuacja mieszkaniowa 	TYPOWY CZAS WOLNY Co i w jaki sposób/z kim zazwyczaj robi, o jakich porach? 	
PODSTAWOWE DANE Wiek, płeć, stan cywilny, aktywność zawodowa lub nazwa segmentu 	CO CIESZY? DLACZEGO? 	CO SMUCI, WKURZA? DLACZEGO? 	
CO JEST WAŻNE? DLACZEGO? 			
GDZIE SIĘ ANGAŻUJE SPOŁECZNIE? JAK?	USŁUGI PUBLICZNE (KTÓRE)	USŁUGI PUBLICZNE 	USŁUGI PUBLICZNE

Kilka słów o projekcie

Projekt pod nazwą „**Dla dobra sprawy**” – **stworzenie modelowego systemu rozwiązań współpracy na rzecz seniorów**, zrealizowany został przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. w ramach Planu Operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2016-2017. Głównym celem projektu było promowanie włączenia społecznego, rozwoju gospodarczego oraz zmniejszanie ubóstwa na obszarach wiejskich. Początkiem prac związanych z realizacją projektu była rekrutacja aktywnych seniorów - po jednej osobie z każdej z gmin członkowskich obszaru LGD. Zgodnie z założeniami projektu seniorzy przeszli cykl szkoleń i warsztatów z zakresu doskonalenia umiejętności interpersonalnych oraz teoretycznych aspektów wolontariatu, dzięki którym zdobyli praktyczne umiejętności przydatne w komunikacji z innymi seniorami, a także zdobyli niezbędną wiedzę do przeprowadzenia badań. Aby jeszcze mocniej zachęcić i zmotywować liderów do działania, w ramach projektu zorganizowano także wyjazd do Krobi do prężnie działającego Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Dzięki spotkaniu z aktywnymi seniorami – działaczami Uniwersytetu, seniorzy mogli usłyszeć o działalności edukacyjno-integracyjnej swych rówieśników, dla których wiek nie zna granic w przełamywaniu barier i tworzeniu rzeczy na pozór niemożliwych.

Szkolenia, warsztaty oraz dobre praktyki z Krobi wyposażyły seniorów w wiedzę i umiejętności, które okazały się niezwykle pomocne podczas prac badawczych. Założeniem projektu było, aby atmosfera stworzona w trakcie badania miała przyjacielski charakter, by osoby, uczestniczące w badaniu nie czuły skrępowania, a tym samym, by wyniki badań w miarę możliwości – ukazywały szerokie spectrum problemów. Dzięki wytrwałej i pełnej zaangażowania pracy seniorów – animatorów udało się to osiągnąć.

Wyniki badań oraz konkluzje zawarte w raporcie pozwolą Stowarzyszeniu lepiej ukierunkować własną działalność oraz działalność organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, zajmujących się problematyką społeczną. Uwidaczniają one - być może dotychczas nie zdefiniowane – potrzeby i problemy seniorów. Przewidujemy, iż dzięki tym działaniom zacieśniona zostanie również współpraca pomiędzy gminami a NGO, co pozwoli na wspólną, bardziej efektywną pracę w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu osób starszych. Mamy nadzieję, iż wyniki badań przedstawione w raporcie stanowią będą inspirację do podejmowania wielu ciekawych przedsięwzięć w zakresie aktywizacji wykluczonych z życia społecznego osób.

Zespół projektowy LGD TUR

DLA DOBRA SPRAWY!

Na zdjęciu od lewej:

1. Marzena Błaszczuk – lider-senior
2. Agnieszka Banasiak – koordynator
3. Kazimierz Zasiadczyk – lider-senior
4. Jadwiga Glapa – lider-senior
5. Urszula Banasiak – lider-senior
6. Maria Pawlak – lider-senior
7. Wiesława Piekłna – lider-senior
8. Maria Szkudlarek – lider-senior
9. Wojciech Jagodziński – socjolog, badacz, analityk
10. Bożena Kołek – lider-senior
11. Anna Chrzempiec – lider-senior

Dziękujemy wszystkim wyżej wymienionym liderom-seniorom oraz Pani Helenie Piaścik za udział w projekcie.